«تەۋرات 28-قىسىم»

«ھوشىيا»

© مۇقەددەس كىتاب 2012
CC BY-SA 4.0
www.mukeddeskalam.com
«ئۇيغۇرچە كالام تەرجىمىسى»

تەۋرات 28-قىسىم

«هوشىيا»

(هوشىيا پەيغەمبەرنىڭ كىتابى)

كىرىش سۆز

پەيغەمبەر توغرىسىدا

بىز هوشىيا پەيغەمبەرنىڭ ئاتىسىنىڭ «بەئەرى» ئىكەنلىكىنى بىلگىنىمىزدىن سىرت، ئۇنىڭ ئارقا كۆرۈنۈشى توغرۇلۇق ھېچقانداق مەلۇماتقا ئىگە ئەمەسمىز. ئۇ ئىسرائىلنىڭ («شىمالىي پادىشاھلىق» ياكى «ئەفرائىم» دەپمۇ ئاتىلىدۇ) شىمالىي پادىشاھلىقىدا بېشارەت بەرگەن. ئۇنىڭ بەرگەن بەزى بېشارەتلىرى يەھۇدا (جەنۇبىي پادىشاھلىق) توغرۇلۇقتۇر.

يېزىلغان ۋاقىت

هوشىيا يەھۇدانىڭ تۆت پادىشاھىنى ۋە ئىسرائىلنىڭ بىر پادىشاھىنى تىلغا ئالىدۇ، ئۇ مۇشۇ پادىشاھلارنىڭ دەۋرىدە بېشارەتلەرنى بەرگەن. هوشىيانىڭ بىرىنچى ئوغلى تۇغۇلغاندا، ئۇ ئىسرائىلدىكى «يەھۇ سۇلالىسى»نىڭ ئاخىرلىشىشى، يەنى «يەروبوئام II»نىڭ ئۆلۈمى توغرۇلۇق بېشارەت بەرگەن. شۇڭا بىلىمىزكى، ئۇنىڭ بېشارەتلىرى شۇ پادىشاھنىڭ ئۆلۈمىدىن ئاز دېگەندە بىر يىل ئىلگىرى، يەنى مىلادىيەدىن ئىلگىرىكى 754-يىلى باشلانغان. ئۇ ئاز دېگەندىمۇ يەنە 40 يىلغىچە، يەنى مىلادىيەدىن ئىلگىرىكى 715-يىلىغىچە داۋاملىق بېشارەت بەرگەن. ئۇنىڭ پەيغەمبەرلىك خىزمىتى

ئىسرائىلنىڭ شىمالىي قەبىلىلىرىنىڭ ئاسسۇرىيە ئىمپېرىيەسى تەرىپىدىن سۈرگۈن قىلىنىشى، دېمەك ئىسرائىلنىڭ ئەڭ ئاخىرقى ئالتە پادىشاھلىقىنىڭ قالايمىقان دەۋرىگىچە يەتكەن. بىراق ئۇ بىراق ئۇ پادىشاھلىقنىڭ بۇ ئالتە پادىشاھىدىن ھېچقايسىسىنىڭ ئىسمىنى تىلغا ئالغۇچىلىقى يوق دەپ قارىغان بولسا كېرەك. ئۇ ئاموس، مىكاھ ھەم يەشايا پەيغەمبەر بىلەن زاماندىش ئىدى؛ ئاموسقا ئوخشاش ئۇنىڭ بېشارەتلىرىمۇ شىمالىي پادىشاھلىققا قارىتىلغان. ھوشىيا پەيغەمبەر ئاموسنىڭ بەزى سۆزلىرىنى نەقىل كەلتۈرىدۇ.

تېما

بالا ۋاقتىمىزدا چوڭلارنىڭ دۇنياسى بىزگە بەك غەلىتە ۋە سىرلىق تۇيۇلاتتى. ھەممىدە ئۇلار بەلگىلىمىلەرنى بېكىتەتتى – بۇ نېمىدېگەن زور كۈچ-ھوقۇق-ھە! ئۇلارنىڭ يەنە پۇل-دۇنياسى بار (ئۇلاردا چوقۇم پۇل بار دەپ ئويلايتتۇق) – «بۇ نېمىدېگەن زور ئەركىنلىك-ھە! ئۇلار نېمىشقا بۇ پۇلنى ئويناشقا خەجلىمەيدىغاندۇ؟!» دەپ ئويلايتتۇق. ئەگەر بىزدە شۇنچە كۈچ-ھوقۇق، شۇنچە كەڭ ئەركىنلىك بولغان بولسا، بىز باللار نېمە ئىشلارنى قىلاتتۇقكىن تاڭ!

بىز چوڭ بولغاندىن كېيىن، ئىشلارنىڭ ھازىر ئۆزىمىزنىڭ باللىرىمىزغا كۆرۈنگەندەك ئۇنچە ئاددىي بولمايدىغانلىقىنى بىلىمىز. «كۈچ-ھوقۇق» سېھىرلىك بىر ئەڭگۈشتەر ئەمەس. بىراق بىزنىڭ خۇدا توغرۇلۇق بولغان ئوي-پىكرىمىز باللارچە ئاددىي بولۇشى مۇمكىن – «خۇدا شۇنچە زور كۈچ-ھوقۇققا ئىگە، ئۇنىڭدا خالىغانچە ئىشلىتەلەيدىغان شۇنچە بايلىق-ئەركىنلىك بارغۇ... ئەگەر خۇدا دەرۋەقە «ھەممىگە قادىر»، شۇنىڭدەك «ھەممىدىن مېھرىبان» بولسا، ئۇ نېمىشقا رەزىللىكنى دۇنيادىن بىراقلا ئېلىپ تاشلىمايدۇ؟ نېمىشقا ھەممە ئادەمنى بىراقلا «دۇرۇس» قىلىۋەتمەيدۇ...؟».

ھوشىيا پەيغەمبەر بىزگە بۇ مەسىلىنىڭ يەنە بىر تەرىپىنى – يەنى، خۇدانىڭ تەرىپىنى – بىزگە ئېچىپ بېرىدۇ. خۇدا ھوشىيا ئارقىلىق بىزگە بەختسىز بىر ئائىلىنى تونۇشتۇرىدۇ. بۇ ئائىلە پەقەت بەختسىز بولۇپلا قالماي، بەلكى ئېغىر مەسىلىگە دۇچ

كەلگەن بىر ئائىلە – خۇدانىڭ ئۆز ئائىلىسىدۇر. خۇدا ئۆزىنى مۇشۇ مەسىلىلىك ئائىلىدىكى ھېچكىم سۈرۈشتۈرۈشكە پېتىنالمايدىغان مۇستەبىتكە، ياكى ئۆزىنى ئىنتايىن سۆيىدىغان بالا-چاقىلىرى بار بىر ئاتىغا ئەمەس، بەلكى ئايالى تاشلاپ كەتكەن بىر ئەرگە، ئۆز ئۆيىدە تۇرۇپ ياتتەك بولۇپ قالغان، بالىلىرى تېزلا ھالاكەتكە ماڭىدىغان بىر ئاتىغا ئوخشىتىدۇ.

ئەمدى مۇشۇنداق ئەھۋالدا خۇدانىڭ «ھەممىگە قادىر» بولۇشىنىڭ ۋە ئۇنىڭ قالتىس تەدبىرلىرىنىڭ نېمە رولى بولسۇن؟ بۇنداق ئائىلىدىكى مەسىلىگە «پاسسىپ چىداش» توغرا ئامال ئەمەس، بۇنىڭدىن ھېچ نەتىجە چىقمايدۇ، ئەلۋەتتە. بىراق زور كۈچ-ھوقۇقىنى كۆرسىتىدىغان «زورلۇق» تاكتىكىلىرىمۇ توغرا ئامال ئەمەس. مۇشۇنداق قورقۇتۇشنىڭ نەتىجىسى ئايالىنىڭ «دېدەكتەك» تېترىشى، بالىلارنىڭ دەھشەت-قورقۇنچتىن بېشىنى ئىچىگە تىقىۋېلىشى بولىدۇ، خالاس. مۇنداق قورقۇنچ ئىچىدە تۇرغان نىكاھ ۋە ئائىلە تولىمۇ مۇھەببەتسىز ۋە ئەھمىيەتسىزدۇر. ئەر-ئاياللىق ۋە ئاتا-بالىلىق مۇناسىۋەتلەر مۇشۇنداق بۇزۇلغان بولسا ئۇنى تېزلا ئەسلىگە كەلتۈرۈشكە ئامال يوقتۇر – ھەتتا «ھەممىگە قادىر» ئۈچۈنمۇ شۇنداقتۇر.

ئويلىمىغان يەردىن، ھوشىيادەك ئىغىر-بېسىق بىر پەيغەمبەرگە خۇدا توساتتىن مۇنداق دەيدۇ: «بارغىن، پاھىشە ئايالنى ئۆز ئەمرىڭگە ئالغىن» – چۈنكى (قىسقارتىپ ئېيتىندى) «مەن ئۆزۈم سىلەر ئىسرائىل بىلەن ۋەدىلىشىپ ئەھدىلەشكىنىمدە، مەنمۇ دەل شۇنىڭغا ئوخشاش بىر ئىشنى قىلغان». شۇنىڭ بىلەن خۇدانىڭ بۇ دەرد-ئەلەملىك ئىشلىرى ھوشىيادا ئەينەن رېئاللىققا ئايلاندۇرۇلىدۇ (1-باب، 2-ئايەت).

بىز ئويلايمىزكى، ھوشىيانىڭ كۆڭلىدە بۇ بىچارە ئالا كۆڭۈل ئايال گومەرگە نىسبەتەن ئالىلقاچان بىرخىل مۇھەببەت پەيدا بولغان بولسا كېرەك (مۇھەببەت يوللىرى ئىنتايىن سىرلىقتۇر) بىراق خۇدا باشتىن باشلاپ ئۇنىڭغا گومەرنىڭ قانداق ئىكەنلىكىنى كۆرسەتكەندى – شۇڭا ھوشىيا چوقۇم دەسلەپتە بۇ نىكاھغا نىسبەتەن: «نىكاھىمىز ئوڭۇشلۇق بولمايدۇ» دەپ ئويلىغاندى. گومەر سۆيۈق، ئالاكۆڭۈل بىر ئايال، ئۇ ھە دېگەندىلا ھوشىيانى تاشلاپ كېتىشى مۇمكىن ئىدى. ئۇلار ئائىلە قۇرۇشقا باشلىدى؛ ئۇ ھوشىيادىن بىر ئوغۇل تۇغدى. كېيىن يەنە ئىككى بالا تۇغۇلدى – ئۇلار

هوشىيانىڭ ئەمەس ئىدى. گومەر دەرۋەقە ئۇنى تاشلاپ كەتتى، هوشىيانى رەسۋا قىلدى – بىراق ئۇزۇن ئۆتمەيلا گومەر ئۆزىنىمۇ رەسۋا قىلدى؛ چۈنكى ئۇنىڭ ئاشنىسى ئۆزگە ئوخشاش ئەرزىمەس ۋە ئىنساپسىز بىر كىشى بولۇپ چىقتى. ئۇزۇن ئۆتمەيلا گومەر ئۇنىڭ بۇرنىدىن يىتىلەپ ماڭىدىغان بىر قۇلى ۋە مەھبۇسى بولۇپ قالدى. گومەر ئۆزىگە قايتىشنىمۇ ئويلىمايتتى؛ قايتىش ئىمكانىيىتىنىمۇ قەتئىي يوق، دەپ ئويلىغان بولۇشى مۇمكىن ئىدى. كېيىن ئۇنى ئىزدەپ بارغىنى يەنىلا ئۇنىڭ ئېرى هوشىيا بولدى؛ هوشىيا ئۇنىڭ كۆڭلىنى ئېلىپ ئۇنى ئۆزىگە قايتىشقا ئىشەندۈرۈشى كېرەك بولۇپلا قالماي، ئۇ يەنە گومەرنى قۇللۇقتىن سېتىۋېلىشى كېرەك ئىدى. بۇ ئۇنىڭ ئۈچۈن ئاسان ئەمەس ئىدى؛ ئۇ ھەقنىڭ بىر قىسمىنى پۇلدا، بىر قىسمىنى تاۋاردا تۆلىدى. بۇ پەقەت بىر «قايتۇرۇۋېلىش سودىسى» ئەمەس ئىدى؛ چۈنكى خۇدا ئۇنىڭغا: «بارغىن، يەنە ئاشنىسى تەرىپىدىن سۆيۈلگەن ۋە زىناخور بىر ئايالنى سۆيگىن؛ مەن پەرۋەردىگارنىڭ ئىسرائىلغا (گەرچە ئۇلار يات ئىلاھلار تەرىپىگە ئۆتۈپ كەتكەن بولسىمۇ) كۆرسەتكەن سۆيگۈسىدەك (ئۇنى) سۆيگىن» (1:3)

بۇنداق «ئۈچ بۇلۇڭلۇق مۇھەببەت»نى ھەل قىلىشتا بىز «كۆچ-ھوقۇق»نىڭ ياكى زورلۇقنىڭ ئاز ئىشلىتىلگەنلىكىنى كۆرىمىز؛ چۈنكى «كۆچ-ھوقۇق»نىڭ ئۆزى يالغۇز ھېچنېمىنى ھەل قىلالمايدۇ. بۇنىڭ ئورنىدا ئازاب-ئوقۇبەت، ئىزا-ئاھانەت، سەۋر-تاقەتلىك كۈتۈش، يۈز تۇرانە سۆزلىشىش، يېلىنىپ-يالۋۇرۇشلا ئاخىرىدا بىر-بىرىگە قايتىدىن باغلىنىشنى ئېلىپ كېلىدۇ. خۇدا ئىنسانغا ئەركىنلىك ۋە تاللاش يولىنى تەقدىم قىلغاندىن كېيىن ئۇ ئۆزىنىمۇ مۇشۇ ئەركىنلىكنى ھېچقاچان دەپسەندە قىلىپ باققان ئەمەس.

مۇناسىۋەتلەرنى ئەسلىگە كەلتۈرۈشكىمۇ بەدەل تۆلەش كېرەك؛ ئەڭ ئېغىر بەدەل پۇل ئەمەس، بەلكى رەت قىلىشقا ياكى «كونا زىددىيەتكە تېگىش»تىن چىققان خاپىلىققا تەۋەككۇل قىلىش، ئۇقۇشماسلىقلارنى ئاستا-ئاستا يوقىتىش، مۇناسىۋەتنىڭ داۋاملىشىشىغا ۋە تېخىمۇ گۈللىنىشىگە ئاخىرغىچە بەل باغلاشتىن ئىبارەتتۇر. «مەن ئۇنى ئۆزۈمگە بەند قىلىمەن ...مەن ئۇنىڭ كۆڭلىگە سۆزلەيمەن...» – دەيدۇ خۇدا، ۋە: «مەن سېنى ئەبەدىلئەبەد ئۆزۈمگە باغلايمەن» (14:2، 19). هوشىيا ئايالىغا ئۆزىنىڭ باشقىلار بىلەن بىللە بولمايدىغانلىقىنى، گومەرنىڭمۇ

باشقىلار بىلەن بولماسلىقنى ئېيتىدۇ: ــ «مەن ئۇنىڭغا «سەن مەن ئۈچۈن ئۇزۇن كۈنلەر كۈتىسەن؛ سەن پاھىشىلىك قىلمايسەن، سەن باشقا ئەرنىڭكى بولمايسەن؛ مەنمۇ سەن ئۈچۈن ئوخشاشلا كۈتىمەن» ــ دېدىم» (3:2-3).

مانا بۇ ئالدىنقى ئۈچ بابنىڭ ھېكايىسى ۋە كىتابنىڭ بىرىنچى قىسمى. ئىككىنچى قىسمى ھوشىيا پەيغەمبەرنىڭ ھەرقايسى يەردە ۋە سورۇندا يەتكۈزگەن بىر قاتار ئايرىم-ئايرىم خەۋەر-بېشارەتلىرىدىن تەركىب تاپقان بولۇشى مۇمكىن (يەنە ئون بىر باب). مۇشۇ يەردە دىگۇمىز كېلىدۇكى، ھوشىيانىڭ ئىنكاھىدىكى چوڭقۇر ئازاب ۋە دەرد-ئەلەملىرى ئۇنىڭ كۆڭلىنى خۇدادىن كەلگەن خەۋەرلەرنى قوبۇل قىلىشقا تەييارلىغان. شۇنىڭ بىلەن ئۇ شۇ خەۋەرلەردىكى كۈچلۈك قىزغىنلىق، ئۆتۈنۈش، ئاگاھلاندۇرۇش ۋە چوڭقۇر دەردلەرنى ئاۋۋال چۈشىنىشكە، ئاندىن يەتكۈزۈشكە لايىق قورال بولۇپ چىقتى. پەيغەمبەرلەر ھەرگىز «كەچلىك خەۋەر دىكتورى»ى ياكى خۇدانىڭ «مىكروفون»ى ئەمەس. خۇدا ئۆز خەلقىگە كۆيۈنىدىغان ئادەملەرنى ئىشلىتىدۇ؛ ئۇلار ئېيتقان ئۇلار ئۆزلىرىنىڭ ئىش-ھەرىكەتلىرى ئۇلارنىڭ يەتكۈزىدىغان خۇدانىڭ سۆز-كالامىنىڭ كۆپ تەرەپلەردە جىسمانىي بىر ئىپادىسى بولىدۇ؛ دېمەك، ئۇلار ئۆزلىرى شۇ سۆز-كالام بىلەن «بىر بولىدۇ».

بۇ جەھەتتىن ۋە باشقا كۆپ جەھەتلەردىن ئېيتقاندا، خۇدانىڭ تەۋراتتىكى پەيغەمبەرلەرنىڭ خىزمەتلىرى ئارقىلىق كۆرسەتكەن ئاخىرقى، شۇنداقلا ئەڭ ئۇلۇغ مەقسىتى بولسا مەسىھ ئەيسانىڭ دۇنياغا كېلىشىگە تەييارلىق كۆرۈشتىن ئىبارەت ئىدى. مەسىھ ئەيسانىڭ ئۆزى «خۇدانىڭ سۆزى» «كالام» دەپ ئاتىلىدۇ. دېمەك، ئۇنىڭ ئۆزى خۇدانىڭ بىزگە يەتكۈزمەكچى بولغان خۇش خەۋىرىدۇر. ئىنجىلدا: ««كالام ئىنسان بولدى ھەم ئارىمىزدا ماكانلاشتى؛ ۋە بىز ئۇنىڭ شان-شەرىپىگە قارىدۇق ــ ئۇ شان-شەرەپ بولسا، ئاتىنىڭ يېنىدىن كەلگەن، مېھىر-شەپقەت ۋە ھەقىقەتكە تولغان بىردىنبىر يېگانە ئوغلىنىڭكىدۇر» – دەپ خاتىرىلەنگەن.

«ھوشىيا پەيغەمبەر» كىتابىغا قايتىپ كەلسەك، بىز ئۇنىڭ بېشارەتلىرىدىن شۇنى چۈشىنىپ يېتىمىزكى، خۇدا، خۇدانىڭ ئۆز خەلقى ئىسرائىل ۋە ئىسرائىلنىڭ كۆڭلىنى ئازدۇرماقچى بولغان «خۇدانىڭ رەقىبلىرى» (يەنى ھەرخىل بۇتلار) ئارىسىدىكى

مۇناسىۋەت ئاددىي بىر «ئۈچ بۇرجەكلىك» مۇناسىۋەت ئەمەس، بەلكى «كۆپ تەرەپلىك» مۇناسىۋەتتۇر؛ ئىسرائىلنىڭ كۆڭلى كۆپ تەرەپكە تارتىدۇ: –

(1) ھەرخىل بۇتلارغا، بولۇپمۇ «بائال»لارغا چوقۇنۇش؛ (بۇ چوقۇنۇش خۇداغا ۋاپاسىزلىق بولۇپ، روھىي جەھەتتە پاھىشىلىك ھېسابلىنىدۇ).

(2) چىرىكلىك. كاھىنلارنىڭ ئۆز ئىمتىيازلىرىنى ئۆز مەنپەئەتىگە ئىشلىتىشى؛

(3) خۇداغا تايانماي، باشقا بۇتپەرەس ئەللەر بىلەن ئىتتىپاقلىشىش؛

(4) ھەرخىل زۇلۇم-زوراۋانلىق ۋە زىناخورلۇق؛

بۇنىڭغا قارىتا خۇدانىڭ ئىنكاسى: «مەيلى، ئۇلار قۇرۇپ كەتسۇن» دېگەن بولسا ئادىل بولاتتى. بىراق ئۇ ئىسرائىل بىلەن مۇسا ئارقىلىق ئەھدە تۈزگەندى؛ ئەر ئۆز ئايالىغا ئەھدە تۈزگەندەك، ئۇ ئۇلارغا نىسبەتەن ھەردائىم ئەھدىسىدە تۇرغۇچى خۇدادۇر. ئۇ ئۆتۈنىدۇ، ئۆكۈنىدۇ، ئاگاھلاندۇرىدۇ، ئۇلارنىڭ ئىشلىرىغا زور كۈچى بىلەن قول سالىدۇ، ئۆز ھۆكۈملىرىنى كۆرسىتىدۇ؛ بىر كۆپ قېتىملاپ جازا ئېلىپ كېلىدىغان ئاخىرقى سۆز ھازىر ئېيتىلىپ بولدى، دەپ ئويلايمىز، ئاندىن خۇدا يەنىلا ئۇلارغا رەھىم-شەپقەت، توۋا قىلىش پۇرسىتىنى تۇتۇپ تۇرىدۇ.

ئۆز جەمئىيىتىمىزدە كۆرۈلگەن قالايمىقانچىلىققا قارىتا تەدبىر قوللىنىشتا مۇنداق ئۈچ خىل پىكىر ئېقىمى بار: بىرى: – «تەمكىن بولايلى» «بىز ئارىلاشمىساقچۇ، بۇ ئۇنسۇرلار ئۆز بېشىنى يەيدۇ، ئۆز پالتىسى بىلەن ئۆز پۇتىنى چاپىدۇ». يەنە بىرى: «قاتتىق قوللۇق بولمىساق بولمايدۇ – تېخىمۇ چىڭ تۇزۇم، تېخىمۇ كۈچلۈك تەربىيە، تېخىمۇ قاتتىق جازالار كېرەك» – دەيدۇ. ئۈچىنچى بىر ئېقىم: «رەھىمدىل بولايلى – بىز يولدىن چىققانلارغا مۇلايىملىق، رەھىمدىللىق كۆرسىتىشىمىز كېرەك. خەقلەرنىڭ ۋىجدانىغا سۆز قىلىشىمىز كېرەك» – دەيدۇ. بۇ تەدبىرلەردىن بىرى يەككە-يېگانە ئىشلىتىلسە، ھەرگىزمۇ كۈپايە قىلمايدۇ، شۇنىڭدەك ئانارخىزم-ھۆكۈمەتسىزلىككە، ئىچكى ئۇرۇشقا ياكى مۇشتۇمزورلۇققا چوڭ بىر يوچۇقنى قالدۇرىدۇ. قارىغاندا بۇ ئۈچ ياكى ئۇنىڭدىنمۇ كۆپ تەدبىردىن بولغان بىر يۇغۇرۇلمىنى ئىشقا سېلىش كېرەك؛ بۇ مۇرەككەپ بىر مەسىلە ئۈچۈن مۇرەككەپ بىر خىل ئامال ھېسابلىنىدۇ.

خۇدا ھوشىيا ئارقىلىق ئۆزىنى «تەمكىن» كۆرسىتىدۇ: «ئۇ ئۆزىنى تارتىپ ئۇلاردىن يىراقلاشتى» (6:5)، «ئەفرائىم بۇتلارغا چاپلاشتى؛ ئۇنىڭ

بىلەن ھېچكىمنىڭ كارى بولمىسۇن!» (17:4)، «ئۇلار شامال تېرىغان، ئەمدى قارا قۇيۇننى ئورىدۇ» (7:8)؛ ئۇ يەنە ئۆزىنى «قاتتىق قوللۇق» كۆرسىتىدۇ: «مەن ئەفرائىمغا شىردەك بولىمەن»، «ئۇ ئۇلار (ئىسرائىل)نىڭ قەبىھلىكلىرىنى ئېسىگە كەلتۈرىدۇ، ئۇلارنىڭ گۇناھلىرىنى جازالايدۇ» (14:5، 9:9)؛ شۇنىڭدەك بولۇپمۇ ئۆزىنىڭ «مۇلايىم، رەھىمدىل»لىقىنى ئىپادىلەيدۇ: – «مەن قانداقمۇ سېنى تاشلاپ قويىمەن، ئى ئەفرائىم؟»، «مەن ئۇلارنى «ئارقىغا چېكىنىشلىرىدىن» ساقايتىمەن» (4:14، 8:11). دېمەك، خۇدانىڭ رەھىمدىل مېھرى-شەپقەتلىرىنى كۆرسىتىش جەھەتتە پەيغەمبەرلەر ئارىسىدىن ھوشىيانىڭ ئالدىدا تۇرىدىغىنى يوق.

ھوشىيا ۋە گومەرنىڭ ئاخىرقى ئەھۋالى قانداق بولدى؟ ئۇ بۇ ھېكايىنىڭ ئايىغىنى ئېيتمايدۇ؛ ھوشىيانىڭ كۆڭۈل بۆلىدىغىنى ئۆزى توغرۇلۇق ئەمەس، بەلكى خۇدا توغرۇلۇق خەۋەرنى بىزگە يەتكۈزۈشتىن ئىبارەت. بىراق خۇدانىڭ ئىسرائىل بىلەن بولغان مۇناسىۋىتى ئاخىر بېرىپ (ئاخىرقى بابتا) ئىسرائىلنىڭ چىن دىلىدىن تولۇق قىلىپ ئۆز يېنىغا قايتىشى بىلەن ئاخىرلاشقاندەك، ھوشىيانىڭ گومەر بىلەن بولغان مۇناسىۋىتى ئوخشاشلا بەختلىك ئاخىرلاشقان دەپ ئۈمىد قىلىشقا پېتىنالايمىز. بىز «قوشۇمچە سۆز»ىمىزدە يەنە ئىسرائىلنىڭ كېلەچەكى ئۈستىدە ئازراق توختىلىمىز.

ئىسرائىللار خۇدانى ۋە ئۇنىڭ ئۆتۈنۈشلىرىنى ئۆزىدىن نېرى قىلىش ئۈچۈن تېخىمۇ كۆپ «دىنىي» پائالىيەتلىرىنى ئاۋۇتقان. ئۇلار دائىم: «بىز تېخىمۇ كۆپ قۇربانلىقلارنى ئېلىپ كېلىمىز» دەپ ئويلايدۇ. خۇدا ئۇلار توغرىسىدا: «ئۇلار قۇربانلىقلارغا ئامراق» – دەيدۇ. «ئۇلار قوي پادىلىرى ۋە كالا پادىلىرىنى ئېلىپ پەرۋەردىگارنى ئىزدەشكە بارىدۇ» – بىراق ئۇنى ئىزدەپ تېپىش يولى ئۇ ئەمەس. بۇلار پەقەت نەرسىلەرلا، خالاس – خۇدا ئادەملەرنى خالايدۇ – يەنى چىن كۆڭلىدىن تولۇق قىلغان، ئۆزلىرىنى خۇداغا بېغىشلىغان، پۈتۈنلەي ۋە مەڭگۈ ئۆزىنىڭكى بولغان ئادەملەرنى خالايدۇ. كىتابدىكى بارلىق قاتتىق تەنقىدلەر، كىنايىلىك تەسۋىرلەشلەر، قورقۇنچلۇق بېشارەتلەر ۋە جىددىي ئۆتۈنۈشلەر دەل مۇشۇ مەقسەتنى كۆزدە تۇتىدۇ. كىتاب بۇ دەرد-ئەلەملەرنىڭ ئەڭ ئاخىرقى

مېۋىسى بىلەن ئاخىرلىشىدۇ؛ خۇدانىڭ ئىسرائىل بىلەن بولغان بۇ بەختسىز نىكاھى، ھوشىيانىڭكىدەك جىددىيچىلىك ۋە ئاسىيلىق بىلەن ئەمەس، بەلكى ئارامخۇدالىق، خاتىرجەملىك، خۇشاللىق بىلەن تولغان بىر نىكاھ بولىدۇ. خۇدا نىڭ ئىسرائىل بىلەن نىكاھ مۇناسىۋەتىدىكى «زىمىستان قىش» ئۆتۈپ، گۈللەر بەرق ئۇرۇپ چېچەكلىگەن باھار پەسلى ھامان يېتىپ كېلىدۇ. خۇدانىڭ ئۆزگە سادىق بولغان ئايالى ئىسرائىل ئاخىردا ئۆز يېنىدا تۇرىدۇ!

«بائال»لار توغرۇلۇق

«بائال» توغرۇلۇق ئازراق چۈشەندۈرۈپ ئۆتەيلى. «بائال»، «ئەر» (ئېرىم) ۋە «خوجايىن» دېگەن مەنىدە بولۇپ، ئەسلىدە خۇدانى تەسۋىرلەشكە ئىشلىتىلىدىغان سۆز ئىدى. قەدىمكى ۋاقىتلاردا ئىسرائىللاردىن ئىسىملىرى «بائال» دېگەن سۆزنى ئۆز ئىچىگە ئېلىپ قويۇلغان ئىسىملار بار ئىدى. شۇ چاغدا بۇ سۆز توغرا مەنىدە ئىشلىتىلگەنىدى. بىراق ئىسرائىلنىڭ ئەتراپىدىكى ئەللەرنىڭ كۆپىنچىسى بۇ سۆزنى ئۆز بۇتلىرىنى تەسۋىرلەش ئۈچۈن ئىشلەتكەن. شۇڭا ئىسرائىل بۇتپەرەسلىككە ئالدىنىپ كەتكەندە: «مانا، «بائال»، يەنى خۇدايىمىز» دېگەن. يات ئەللەر ئۈچۈن «بائال» مول ھوسۇلغا ۋە ماللىرىنىڭ ياخشى نەسىللەندۈرۈلۈشىگە كاپالەتچى بولغان. ئۇنى بۇ ئىشلارغا ئوبدان سىلىش ئۈچۈن ئۇلار ئۇنىڭ قۇربانگاھىنىڭ يېنىدا مەخسۇس «بائال»غا ئاتىغان پاھىشە ئاياللار بىلەن ياتاتتى؛ «بائال» بۇ ئىشلارنى كۆرگەندە «ئۆز ۋەزىپىسىنى ئېسىگە ئېلىش كېرەك ئىدى». ئۇنىڭ ئۈستىگە «بائال» «تەلەپ قىلغان قۇربانلىقلار» پەقەت قوي-كالىلا ئەمەس، يەنە ئىنسانلار بولاتتى. «بائال» ئادەتتە موزاي ياكى بۇقا شەكلىدە ياسىلاتتى.

تەرجىمىمىزدە بىر تەۋراتشۇناسلارنىڭ تەتقىقاتلىرىدىن، بولۇپمۇ يەھۇدى ئالىم «دوكتور ئارنولد فرۇختېنبائۇم»، ئامېرىكىلىق ئالىم «پروفېسسور داۋۇت خۇببارد» ۋە ئەنگلىيەلىق ئالىم «دېرىك كىدنېر»لارنىڭ ئەسەرلىرىدىن پايدىلاندۇق. مەزكۇر «كىرىش سۆز»دە بىر كىدنېر ئەپەندىمنىڭ «كىرىش سۆز»ىدىن كۆپ سۆزلەرنى نەقىل كەلتۈردۇق.

مەزمۇن: ـ

1ـ3 بابلار: ــ مەسلىلەرگە تولغان بىر ئائىلە

4ـ14 بابلار: ــ هوشيا پەيغەمبەر ئىسرائىلغا يەتكۈزگەن بىرنەچچە خەۋەر-بېشارەتلەر.

«هوشىيا»

(هوشىيا پەيغەمبەرنىڭ كىتابى)

1-قىسىم

هوشىيا پەيغەمبەرنىڭ پاھىشە بىر ئايالنى ئۆز ئەمرىگە ئېلىشى

1
1 پەرۋەردىگارنىڭ كالامى ــ ئۇززىيا، يوتام، ئاھاز ۋە ھەزەكىيالار
يەھۇداغا، يوئاشنىڭ ئوغلى يەروبوئام ئىسرائىلغا[1] پادىشاھ بولغان
ۋاقىتلاردا، كالام بەئەرىنىڭ ئوغلى ھوشىياغا كەلدى؛ 2 پەرۋەردىگارنىڭ ھوشىيا
ئارقىلىق كەلگەن سۆزىنىڭ باشلىنىشى ــ
پەرۋەردىگار ھوشىياغا: «بارغىن، پاھىشىلىككە بېرىلگەن بىر ئايالنى
ئەمرىڭگە ئالغىن، پاھىشىلىكتىن بولغان بالىلارنى[2] ئۆز قولۇڭغا ئالغىن؛
چۈنكى زېمىن پەرۋەردىگاردىن ۋاز كېچىپ پاھىشىلىككە پۈتۈنلەي بېرىلدى»
دېدى. 3 شۇنىڭ بىلەن ئۇ بېرىپ دىبلائىمنىڭ قىزى گومەرنى ئەمرىگە ئالدى؛
ئايال ئۇنىڭدىن ھامىلدار بولۇپ بىر ئوغۇل تۇغدى.

---

1 «ئىسرائىل» بۇ كىتابتا ئادەتتە ئىسرائىلنىڭ «شىمالىي پادىشاھلىقى»نى كۆرسىتىدۇ. ھوشىيانىڭ بېشارەتلىرىنىڭ كۆپىنچىسى «شىمالىي پادىشاھلىق» توغرۇلۇقتۇر. بەزى ۋاقىتلاردا «ئىسرائىل» تولۇق ئون ئىككى قەبىلە (جۈملىدىن يەھۇدا)نى ئىچىگە ئالىدۇ. مۇنداق ئەھۋالدا بىز بۇنى كۆچىمىزنىڭ بارىچە ئىزاھلاپ قويىمىز.

بۇ كىتابتا ئىسرائىلنىڭ يەروبوئامدىن كېيىنكى پادىشاھلىرى تىلغا ئېلىنمىغان. پەيغەمبەر بەلكىم ئۇلارنى تىلغا ئالغۇچىلىقى يوق دەپ قارىغان بولۇشى مۇمكىن.

2 بالىلار تېخى تۇغۇلمىغانىدى. بىراق ئۇنىڭ كېيىن تۇغۇلغان ئۈچ بالىسىدىن ئىككىسى گومەرنىڭ پاھىشىلىكىدىن بولغان.

4 پەرۋەردىگار ئۇنىڭغا: «ئۇنىڭ ئىسمىنى «يىزرەئەل»[3] دەپ قويغىن؛ چۈنكى يەنە ئازغىنا ۋاقىت ئۆتكەندە، مەن «يىزرەئەل»نىڭ قېنىنىڭ ئىنتىقامىنى يەھۇنىڭ جەمەتى ئۈستىگە قويىمەن ۋە ئىسرائىل جەمەتىنىڭ پادىشاھلىقىغا خاتىمە بېرىمەن. 5 ۋە شۇ كۈنىدە ئەمەلگە ئاشۇرۇلىدۇكى، مەن ئىسرائىلنىڭ ئوقياسىنى يىزرەئەل جىلغىسىدا سۇندۇرىۋېتىمەن[4]».

6 گومەر يەنە ھامىلدار بولۇپ، قىز تۇغدى. پەرۋەردىگار ھوشىياغا: «ئۇنىڭ ئىسمىنى «لو-رۇھاماھ»[5] دەپ قويغىن؛ چۈنكى مەن ئىسرائىل جەمەتىگە ئىككىنچى رەھىم قىلمايمەن، ئۇلارنى قەتئىي كەچۈرۈم قىلمايمەن؛ 7 بىراق يەھۇدا جەمەتىگە رەھىم قىلىمەن ۋە ئۇلارنىڭ خۇداسى بولغان پەرۋەردىگار ئارقىلىق ئۇلارنى قۇتقۇزىمەن؛ ئۇلارنى ئوقياسىز، قىلىچسىز، جەڭسىز، ئاتلارسىز ۋە ئاتلىق ئەسكەرسىز قۇتقۇزىمەن» ــ دېدى[6].

---

3 «يىزرەئەل» «خۇدا تېرىغان» ياكى «خۇدانىڭ تېرىغىنى» دېگەن مەنىدە، ۋە يەنە «خۇدا تارقىتىدۇ» دېگەن مەنىدە.

ئىسرائىلنىڭ شىمالىي تەرىپىدىكى «يىزرەئەل» دېگەن جىلغىدا دەھشەتلىك بىر قىرغىنچىلىق بولغان. يەھۇ ئىسىملىك بىر سەردار ئىسرائىلنىڭ شۇ ۋاقىتتىكى پادىشاھى يەھورامنى ۋە ئوردىدىكىلەرنى، جۈملىدىن رەزىل خانىش يىزەبەلنى ئۆلتۈرۈۋەتتى. بۇ ئىشلار خۇدانىڭ يەھورام ئۈستىگە بولغان جازاسى بولغىنى بىلەن، يەھۇ ئۇچىغا چىققان قانخور ئادەم بولۇپ، خۇدا ئۇنىڭغا تاپشۇرغان جازالىق ۋەزىپىسىدىن ھالقىپ نۇرغۇن گۇناھسىز ئادەملەرنىمۇ ئۆلتۈرۈۋەتتى. گەرچە بۇ ئىش 100 يىل ئىلگىرى بولغان بولسىمۇ، ئىسرائىل ئۇنىڭ گۇناھلىقىنى ئېتىراپ قىلىپ باقمىغان (تەۋرات، «پادىشاھلار» 9-10-باب). «يىزرەئەل» جىلغىسى گىدېئون ھاكىم بولغان ۋاقىتتا ئىسرائىلنىڭ شانلىق بىر غەلىبىسىنىڭ سورۇنى ئىدى («ھاك.» 6-7-باب)، بۇ جاي يەھۇنىڭ ۋاقىتتا قىرغىن سورۇنى بولغان، كەلگۈسىدە ئىسرائىلنىڭ چوڭ مەغلۇبىيىتىنىڭ سورۇنى بولىدۇ.

4 ئاسۇرىيە ئىمپېرىيەسى مىلادىيەدىن ئىلگىرىكى 733-يىلى ئىسرائىلنىڭ شىمالىي رايونلىرىغا بېسىپ كىرىپ، يىزرەئەل جىلغىسىنى ئىشغال قىلىپ، بارلىق شىماللىقلارنى، جۈملىدىن گىلېئاد ۋە گالىلىيەلىكلەرنى ئەسىرگە چۈشۈرۈپ ئېلىپ كەتتى. شۇ ۋەقەلەر بىلەن ئىسرائىلنىڭ ھەربىي كۈچى («ئوقياسى») سۇندۇرۇۋېتىلدى.

5 «لو-رۇھاماھ» «رەھىم قىلىنمىغان (قىز)» دېگەن مەنىدە.

«گومەر يەنە ھامىلدار بولۇپ، قىز تۇغدى». بۇ ئايەتتە 3-ئايەتتىكىگە ئوخشاش «ئۇنىڭغىن ... تۇغدى» دېگەن بىر ئىبارە بولمىغاچقا «لو-رۇھاماھ» ھوشىيانىڭ ئۆز بالىسى ئەمەس ئىدى.

6 بۇ بېشارەت بەلكىم ئاسۇرىيە ئىمپېرىيەسىنىڭ قوشۇنىنىڭ يەھۇداغا تاجاۋۇز قىلىدىغانلىقى ۋە

8 گومەر لو-رۇھاماھنى ئەمچەكتىن ئايرىغاندىن كېيىن يەنە ھامىلىدار بولۇپ ئوغۇل تۇغدى؛ 9 رەب: «ئۇنىڭ ئىسمىنى: «لو-ئاممى» دەپ قويغىن؛ چۈنكى سىلەر مېنىڭ خەلقىم ئەمەس ۋە مەن سىلەرگە پەرۋەردىگار بولمايمەن(7)» دېدى.

هوشىيا ئىسرائىلنىڭ ئاخىرقى زاماندىكى بەختى توغرۇلۇق بېشارەت بېرىدۇ

10 — بىراق ئىسرائىلنىڭ باللىرىنىڭ سانى دېڭىزدىكى قۇمدەك بولۇپ، ئۇنى ئۆلچىگىلى ياكى سانىغىلى بولمايدۇ؛ «سىلەر مېنىڭ خەلقىم ئەمەسسىلەر» دېيىلگەن جايدا شۇ ئەمەلگە ئاشۇرۇلىدۇكى، ئۇلارغا: «سىلەر تىرىك تەڭرىنىڭ ئوغۇللىرى!» — دېيىلىدۇ. 11 ئىسرائىل باللىرى ۋە يەھۇدا باللىرى بىرگە يىغىلىدۇ، ئۆزلىرىگە بىرلا باشنى تىكلەيدۇ ۋە تۇرغان زېمىندىن(8) چىقىدۇ(9)؛ چۈنكى «يىزرەئەلنىڭ كۈنى» ئۇلۇغدۇر(10)!
1 ئاكا-ئۇكىلىرىڭلارغا «ئاممى! (مېنىڭ خەلقىم!)» ۋە سىڭىللىرىڭلارغا «رۇھاماھ! (رەھىم قىلىنغان!)» — دەڭلار!

شۇنداق بولسىمۇ پەرۋەردىگارنىڭ پەرىشتىسىنىڭ ۋاستىسى بىلەن ئاسۇرىيەنى (دەرۋەقە ھېچ جەڭ بولمايلا) يوقىتىدىغانلىقىنى كۆرسىتىدۇ (مىلادىيەدىن ئىلگىرىكى 702-يىلى). بۇ ئايەتنىڭ قىزىق بىر يېرى شۇكى، پەرۋەردىگار «پەرۋەردىگار ئارقىلىق» بۇ ئىشنى قىلىدۇ. دېمەك «پەرۋەردىگارنىڭ پەرىشتىسى»نىڭ ئۆزىنى خۇدا دېيىشكە بولىدۇ. باشقا يەردە سۆھبەتلەشكىنىمىزدەك، ئىشىنىمىزكى «پەرۋەردىگارنىڭ پەرىشتىسى» دەل خۇدانىڭ «كالامى» ئەيسا مەسىھنىڭ ئۆزىدۇر («يەش.» 36-38-باپلارنى كۆرۈڭ). مەزكۇر بېشارەتنىڭ بىر نەتىجىسى بەلكىم ئىسرائىلدا تۇرغان بەزى ئىخلاسمەن كىشىلەر يەھۇدا زېمىنىغا ئۆتۈپ، ئولتۇراقلاشقان بولسا كېرەك.

7 «لو-ئاممى» «مېنىڭ خەلقىم ئەمەس» دېگەن مەنىدە. بۇ ئىسىم گومەرنىڭ باللىسىنىڭ باشقا ئەردىن بولغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ، شۇنىڭدەك خۇدا ئالدىدا ئىسرائىلنىڭ ئەھۋالىنى كۆرسىتىدۇ. «مەن ئۇلار ئۈچۈن پەرۋەردىگار بولمايمەن» (ياكى «مەن سىلەر ئۈچۈن بولمايمەن» ياكى «مەن سىلەر ئۈچۈن «ئەزەلدىن بار بولغۇچى» بولمايمەن») دېگەن ئىبارە، خۇدانىڭ مۇسا پەيغەمبەرگە تاپشۇرغان ئۆز نامىنى، يەنى «ياھۋەھ» («مەن ئۆزۈمدۇرمەن»)نى كۆزدە تۇتىدۇ. دېمەك، «مەن سىلەردىن خەۋەر ئالىدىغان خۇدايىڭلار بولمايمەن».

8 «زېمىن» — ئىسرائىللار سۈرگۈن قىلىنغان زېمىن بولسا كېرەك.

9 ياكى «زېمىندا ياشنىدۇ».

10 «يىزرەئەلنىڭ كۈنى»نىڭ نېمە ئىكەنلىكى 2:14-23-ئايەتتە كۆرۈنىدۇ. بۇ ئايەت ئۈستىدە «قوشۇمچە سۆز»ىمىزدە توختىلىمىز.

ئىسرائىلغا قىلىنغان تەربىيىلىك جازا ــ خۇدانىڭ سۆزىنىڭ داۋامى

2

2 ــ ئاناڭلارغا دەۋايىمنى يەتكۈزۈپ، ئۇنىڭ بىلەن دەۋالىشىڭلار؛
چۈنكى ئۇ مېنىڭ ئايالىم ئەمەس ۋە مەن ئۇنىڭ ئېرى ئەمەس؛
ئۇ پاھىشىلىك تۇرقىنى چىرايىدىن، زىناخورلۇق ھالەتلىرىنى كۆكسىنىڭ
ئارىسىدىن ياقاتسۇن![11]
3 بولمىسا، مەن ئۇنى قىپ-يالىڭاچ قىلىپ قويىمەن، تۇغۇلغان كۈنىدىكىدەك
ئاندىن تۇغما قىلىپ قويىمەن؛
مەن ئۇنى خۇددى چۆل-باياۋانغا ئوخشاش قىلىمەن،
ئۇنى بىر قاغجىراق يەرگە ئايلاندۇرىمەن،
ئۇنى ئۇسسۇزلۇق بىلەن ئۆلتۈرىمەن؛
4 ئۇنىڭ بالىلىرىغا رەھىم قىلمايمەن،
چۈنكى ئۇلار پاھىشىلىكلەردىن تۆرەلگەن بالىلاردۇر.
5 چۈنكى ئۇلارنىڭ ئانىسى پاھىشىلىك قىلغان،
ئۇلارنى قارنىدا كۆتۈرگۈچى نومۇسسىزلىق قىلغان؛
چۈنكى ئۇ: «مەن ماڭا نان ۋە سۇيۇمنى، يۇڭ ۋە كاناپىمنى، زەيتۇن مېيىم
ۋە ئىچىملىك-شارابلىرىمنى تەمىنلىگۈچى ئاشنىلىرىمغا ئىنتىلىپ ئۇلارنى
قوغلىشىمەن[12]» ــ دېدى.
6 ــ شۇڭا مانا، مەن يولۇڭنى تىكەن-جىغانلىقلار بىلەن چىتلاپ قورشىۋالىمەن،
ئىسرائىلنىڭ ئەتراپىنى تام بىلەن توسىمەن، ئۇ چىغىر يوللىرىنى
تاپالمايدىغان بولىدۇ.
7 شۇنىڭ بىلەن ئۇ ئاشنىلىرىنى قوغلايدۇ، بىراق ئۇلارغا يېتىشەلمەيدۇ؛

---

11 دېمىسەكمۇ بۇ سۆزلەر ھەم پەيغەمبەرنىڭ ئۆز بالىلىرىغا ھەمدە خۇدانىڭ ئۆز خەلقىگە ئېيتقانلىرىدۇر. تۆۋەندىكى سۆزلەر (3-14) ئاساسەن خۇدانىڭ ئىسرائىلغا بولغان سۆزلىرى ــ بىراق بەزىلىرى پەيغەمبەرنىڭ ئۆز ئەھۋالىغا ماس كېلىدۇ.

12 «ئاشنىلىرىم» ــ ئىسرائىل چوقۇنغان ھەرخىل بۇتلارنى، بولۇپمۇ «بائال»لارنى كۆرسىتىدۇ. نادان ئىسرائىل ئاش-تائام ۋە نەرسە-كېرەكلەرنى خۇدا ئەمەس، بەلكى بۇ بۇتلار تەمىنلەيدۇ، دەپ قارايتتى.

ئۇلارنى ئىزدەيدۇ، تاپالمايدۇ؛
شۇڭلاشقا ئۇ: «مەن بېرىپ بىرىنچى ئېرىمنى تېپىپ، ئۇنىڭ يېنىغا قايتىمەن؛
چۈنكى ئەھۋالىم بۈگۈنكىدىن ياخشى ئىدى» ــ دەيدۇ.
8 ــ ئۇ زىرائەتلەرنى، يېڭى شاراب ۋە زەيتۇن مېيىنى تەمىنلىگۈچىنىڭ مەن ئىكەنلىكىمنى،
ئۆزلىرى «بائال» بۇتلارنى ياساشقا ئىشلەتكەن كۈمۈش-ئالتۇننى كۆپ قىلغۇچىنىڭ مەن ئىكەنلىكىمنى زادى بىلمىدى.
9 شۇڭا مەن قايتىپ كېلىمەن[13]، ئۇنىڭدىكى زىرائەتلىرىمنى ئۆز ۋاقتىدا،
يېڭى شارابلىرىمنى ئۆز پەسلىدە ئېلىپ كېتىمەن،
ئۆزۈمدىكى ئۇلارنىڭ يالىڭاچلىقىنى يېپىشقا كېرەكلىك يۇڭ-كاناپلىرىمنى بەرمەي قايتۇرۇپ كېتىمەن؛
10 هازىر مەن ئۇنىڭ نومۇسسىزلىقىنى ئاشنىلىرىنىڭ[14] كۆز ئالدىدا ئاشكارىلايمەن،
ھېچكىم ئۇنى قولۇمدىن قۇتقۇزالمايدۇ.
11 شۇنداق قىلىپ ئۇنىڭ تاماشالىرىغا خاتىمە بېرىمەن؛
ئۇنىڭ ھېيتلىرىغا! ئۇنىڭ «يېڭى ئاي»لىرىغا!
ئۇنىڭ «شابات»لىرىغا[15]! قىسقىسى، ئۇنىڭ بارلىق «جامائەت ئىبادەت سورۇن»لىرىغا خاتىمە بېرىمەن!
12 ۋە مەن ئۇنىڭ ئۈزۈم تاللىرىنى ۋە ئەنجۈر دەرەخلىرىنى ۋەيران قىلىمەن؛
ئۇ بۇلارنى: «بۇلار بولسا ئاشنىلىرىم ماڭا بەرگەن ئىش ھەققىلىرىمدۇر!» دېگەندى؛
مەن بۇلارنى جاڭگالغا ئايلاندۇرىمەن، ياۋايى ھايۋانلار ئۇلارنى يەپ كېتىدۇ.

---

13 ئىسرائىللار خۇدانىڭ يېنىغا «قايتىشى» كېرەك. هازىر ئەكسىچە خۇدا ئۇلارنىڭ يېنىغا جازالاشقا قايتىدۇ.
14 «ئاشنىلىرى» دېگەن سۆزنىڭ مەنىسى هازىر سەل كېڭەيتىلدى. ئىسرائىل خۇدانىڭ قوغدىشىغا ئىشەنمەي، ھەرقايسى بۇتپەرەس دۆلەتلەرگە تايىنىپ ئۇلار بىلەن ئىتتىپاقداش بولماقچى. بىراق خۇدا ئۇزىگە قىلغان بۇ ۋاپاسىزلىقنى ھەممە ئادەمنىڭ كۆزى ئالدىدا ئاشكارىلايدۇ.
15 «يېڭى ئاي»نىڭ بىرىنچى كۈنى ھېيت كۈنى ھېسابلىناتتى. «شابات» كۈنى، يەنى شەنبە كۈنى، دەم ئېلىش كۈنى ئىدى.

13 مەن ئۇنىڭ بېشىغا «بائال»لارنىڭ كۈنلىرىنى چۈشۈرىمەن[16]؛
چۈنكى ئۇ شۇ كۈنلىرىدە ئۇلارغا ئىسرىق سالاتتى،
ئۇ ئۆزىنى ئۈزۈكلىرى ۋە زىبۇ-زىننەتلىرى بىلەن پەردازلاپ،
ئاشنىلىرىنى قوغلىشىپ، مېنى ئۇنتۇدى ــ دەيدۇ پەرۋەردىگار.

خۇدا ئاخىر بېرىپ يەنىلا ئىسرائىلنى مۇھەببىتى ئارقىلىق ئۆزىنىڭكى قىلىدۇ («يىزرەئەلنىڭ كۈنى»)

14 شۇڭا[17] مانا، مەن ئۇنىڭ كۆڭلىنى ئالىمەن،
ئۇنى دالاغا ئېلىپ كېلىمەن، كۆڭلىگە سۆزلەيمەن.
15 شۇنداق قىلىپ مەن ئۇنىڭغا شۇ يەردە ئۈزۈمزارلىرىنى قايتۇرىمەن،
«ئاقور جىلغىسى»نى «ئۈمىد ئىشىكى» قىلىپ بېرىمەن؛
ئاندىن ئۇ شۇ يەردە ياشلىق كۈنلىرىدىكىدەك،
مىسىر زېمىنىدىن چىققان كۈنىدەك كۈي-ناخشا ئېيتىدۇ[18].
16 ۋە شۇ كۈنى ئەمەلگە ئاشۇرۇلىدۇكى، ــ دەيدۇ پەرۋەردىگار ــ
«سەن مېنى «ئېرىم» دەپ چاقىرىسەن،

---

16 دېمەك، خۇدا ئىسرائىلنىڭ «بائال»لارغا چوقۇنغان كۈنلىرىنىڭ تېگىشلىك جازاسىنى ئۇلارنىڭ بېشىغا چۈشۈرىدۇ.

17 «شۇڭا» دېگەن بۇ سۆز ئادەمنى تولىمۇ ھەيران قىلىدۇ، ئەلۋەتتە. خۇدانىڭ شاپائىتى دائىم دېگۈدەك شۇنداق.

18 بۇ ئايەتتىكى بەزى سۆزلەرنىڭ شەرھى: ــ

(1) «ئاقور جىلغىسى» ــ ئەسلىدە ئىسرائىل پەلەستىننى ئىشغال قىلىش ئۈچۈن جەڭ قىلىۋاتقان كۈنلەردە، «ئاقان» (ياكى ئاخور، مەنىسى «ئاۋارە») ئىسىملىك بىر كىشى خۇدانىڭ كۆرسەتمىسىگە ئىتائەت قىلمىغاچقا، پۈتكۈل ئىسرائىل جەڭدە مەغلۇپ بولدى. يەشۇئا پەيغەمبەرنىڭ ۋاستىسى بىلەن ئاقاننىڭ گۇناھى ئېنىقلانغاندىن كېيىن، ئىسرائىل ئاقاننى چالما-كېسەك قىلىپ ئۆلتۈرۈۋەتتى. ئاندىن ئىسرائىل دۈشمەندىن قۇتقۇزۇلدى. «ئاقاننىڭ ئۆلۈمى ئۇلارنى قۇتقۇزغان» دېگىلى بولىدۇ. شۇڭا مەزكۇر ئايەتنىڭ مەنىسى، بەلكىم بىرسى ئۇلارنىڭ گۇناھلىرىنى كۆتۈرۈۋشى بىلەن، ئۇلار قۇتقۇزۇلىدىغان بولىدۇ («يەشۇ.» 7-بابنى كۆرۈڭ).

(2) «ياشلىق كۈنلىرى» ــ بەلكىم ئىسرائىلنىڭ «يېڭى بىر ئەل» تۇغۇلغاندەك، مىسىردىن چىققان ۋاقتىنى كۆرسىتىدۇ.

(3) «ناخشا ئېيتىدۇ» يەنە «(ماڭا) جاۋاب بېرىدۇ» دېگەننىمۇ بىلدۈرىدۇ.

ئىككىنچى مېنى «بائال»ىم دېمەيسەن.[19]

17 چۈنكى مەن «بائال»لارنىڭناملىرىنى سېنىڭ ئاغزىڭدىن[20] ئېلىپ تاشلايمەن،

ئۇلار بۇ نامى بىلەن ئىككىنچى ھېچقانداق ئەسلەنمەيدۇ.

18 شۇنىڭ بىلەن مەن ئۇلار ئۈچۈن دالادىكى ھايۋانلار، ئاسماندىكى ئۇچار-قاناتلار ۋە يەر يۈزىدىكى ئۆمۈلىگۈچىلەر بىلەن ئەھدە تۈزىمەن؛ مەن ئوقيا، قىلىچ ۋە جەڭنى سۇندۇرۇپ زېمىندىن ئېلىپ تاشلايمەن؛ خەلقىمنى ئامان-ئېسەن ياتقۇزىمەن.

19 شۇنداق قىلىپ مەن سېنى ئەبەدىلئەبەد ئۆزۈمگە باغلايمەن[21]؛ ھەققانىيلىقتا، مېھىر-مۇھەببەتتە، رەھىم-شەپقەتلەردە سېنى ئۆزۈمگە باغلايمەن؛ 20 ساداقەتلىكتە سېنى ئۆزۈمگە باغلايمەن[22]، شۇنىڭ بىلەن سەن پەرۋەردىگارنى بىلىپ يېتىسەن. 21 ۋە شۇ كۈندە ئەمەلگە ئاشۇرۇلىدۇكى، «مەن ئاڭلايمەن» ــ دەيدۇ پەرۋەردىگار، ــ «مەن ئاسمانلارنىڭ تەلىپىنى ئاڭلايمەن، بۇلار يەر-زېمىننىڭ تەلىپىنى ئاڭلايدۇ؛ 22 يەر-زېمىن زىرائەتلەرنىڭ، يېڭى شاراب ۋە زەيتۇن مېيىنىڭ تەلىپىنى ئاڭلايدۇ؛ ۋە بۇلار «يىزرەئەل»نىڭ تەلىپىنى ئاڭلايدۇ[23]! 23 ۋە مەن ئۆزۈم ئۈچۈن ئۇنى زېمىندا تېرىيمەن[24]؛ مەن

---

19 «كىرىش سۆز»دە ئېيتقىنىمىزدەك، «بائال» دېگەن سۆزنىڭ بىر مەنىسى «ئىگەم» ياكى «ئېرىم».

20 ئىبرانىي تىلىدا «ئۇنىڭ (يەنى، ئىسرائىلنىڭ) ئاغزىدىن».

21 «باغلايمەن» ــ بۇ سۆز ئادەتتە قىزنى ئۆزىگە ئەمرىگە ئېلىشنى بىلدۈرىدۇ.

22 «ھەققانىيلىقتا، مېھىر-مۇھەببەتتە، رەھىم-شەپقەتلەردە.... ساداقەتلىكتە...» دېگەن سۆزلەر خۇدانىڭ قىلىدىغانلىرىنى سۈپەتلەيدۇ، ئەلۋەتتە. بىراق ئېشىنىمىزكى، بۇ سۆزلەر يەنە كەلگۈسىدىكى ئىسرائىلنىڭ خۇدانىڭ مۇھەببىتىگە بولغان ئىنكاسىنىمۇ بىلدۈرىدۇ. ئىسرائىل شۇ كۈنى يەنە ۋاپاسىز بولمايدۇ. بۇ چوڭ بىر ئۆزگىرىش، چوڭ بىر مۆجىزىدۇر!

23 «يىزرەئەل» دېگەن ئىسىم «ئىسرائىل» دېگەن ئىسىم بىلەن تەلەپپۇز جەھەتتە ئوخشىشىپ كېتىدۇ، مۇشۇ يەردە ئىسرائىلنى كۆرسىتىدۇ. بىراق ھوشىيانىڭ بىرىنچى ئوغلى «يىزرەئەل»نىڭ ئانىسىنىڭ ۋاپاسىزلىقىدىن تۇغۇلۇپ (4:2نى كۆرۈڭ) ئاندىن شۇ سەۋەبىدىن ئاتىسىدىن ئايرىلغىنىدەك، ئىسرائىل «ئانىسىنىڭ ۋاپاسىزلىقى» بىلەن خۇداسىدىن ئايرىلغان بولۇپ، ھازىر خۇداسى بىلەن ئەپلەشتۈرۈلگەن بولىدۇ.

24 ئېسىمىزدە باركى، «يىزرەئەل» ــ «خۇدانىڭ تېرىغىنى» دېگەن مەنىدە. خۇدانىڭ ئىسرائىل

«لو-رۇھاماھ»غا رەھىم قىلىمەن؛ مەن «لو-ئاممى»غا: «مېنىڭ خەلقىم!» دەيمەن؛ ۋە ئۇلار مېنى: «مېنىڭ خۇدايىم!» ــ دەيدۇ.

هوشىيا ئۆزىگە ۋاپاسىزلىق قىلىپ ئۆزىدىن ئايرىلغان ئايالىنى قايتۇرۇپ ئەكىلىدۇ

3 [1] ۋە پەرۋەردىگار ماڭا: ــ يەنە بارغىن، ئاشنىسى تەرىپىدىن سۆيۈلگەن، زىناخور بىر ئايالنى سۆيگىن؛ گەرچە ئىسرائىللار يات ئىلاھلار تەرىپىگە ئېغىپ كەتكەن، «كىشمىش پوشكال»لارنى[(25)] سۆيگەن بولسىمۇ، مەن پەرۋەردىگار ئۇلارغا كۆرسەتكەن سۆيگۈمدەك سەن ئۇنى سۆيگىن، ــ دېدى [2] (شۇڭا مەن ئون بەش كۈمۈش تەڭگە، بىر خومىر بۇغداي ۋە يېرىم خومىر ئارپىغا[(26)] ئۇنى ئۆزۈمگە قايتۇرۇۋالدىم؛[(27)] [3] مەن ئۇنىڭغا: «سەن مەن ئۈچۈن ئۇزۇن كۈنلەر كۈتىسەن[(28)]؛ سەن پاھىشىلىك قىلمايسەن، سەن باشقا ئەرنىڭكى بولمايسەن؛ مەنمۇ سەن ئۈچۈن ئوخشاشلا سېنى كۈتىمەن» ــ دېدىم).

(يىزرەئەل)غا بولغان مەقسىتى، دېھقاننىڭ ئۆزى ئۈچۈن ئۇرۇقنى زېمىنغا تېرىغىنىغا ئوخشاش ئەمەلگە ئاشۇرۇلىدۇ. دېمەك، ئاخىرقى زاماندا، ئىسرائىل خاراكتېرىدا، مېجەزىدە، قىلغانلىرىدا خۇدانىڭ كۆڭلىدىكىدەك بولىدۇ. خۇدا شۇ يول بىلەن ئىسرائىلدا ئۆزىنى ئۇلۇغلايدۇ.

25 «كىشمىش پوشكاللىرىنى سۆيىدىغان» ــ بۇ كىنايىلىك گەپ. ئۇلار بەلكىم بۇ پوشكاللارنى ھەرخىل بۇتلارغا ئاتاپ يېگەن بولۇشى مۇمكىن. ئۇلار بۇتپەرەسلىك يولىدا شۇ كىشمىشلەرنى يېگەچكە ھەقىقىي «دىندارلار» بولۇپ قالدى — گەرچە پەرۋەردىگارنىڭ سۆيگۈسىنىڭ ئوبيېكتى ئىسرائىل بولغان بولسىمۇ، لېكىن ئىسرائىلنىڭ سۆيۈش ئوبيېكتى ناھايىتى بىر خىل پوشكال بولغانىدى، خالاس.

26 «بىر خومىر» 300 لىتر، يەنى 20 كۇرە؛ «يېرىم خومىر» 150 لىتر، يەنى 10 كۇرە.

27 قارىغاندا گومەر قۇللۇق ھالىتىگە چۈشۈپ قالغان، بازاردا (بەلكىم بالىلىرى بىلەن) سېتىلىدىغان ھالغا كەلگەن. هوشىيا ئۈچۈن ئۇنى سېتىۋېلىش سەل قىيىنراق كۆرۈنىدۇ؛ ئۇنىڭ باھاسىغا يېتىش ئۈچۈن پۇلغا قوشۇپ يەنە ئۇنى-بۇنى ئېلىپ كېلىش كېرەك ئىدى.

28 «سەن مەن ئۈچۈن... كۈتىسەن» ــ دېمىسەكمۇ بۇنىڭ مەنىسى، هوشىيا ئۇنى ھەرقانداق مۇناسىۋەتتىن ئايرىپ يالغۇز تۇرمۇشقا قالدۇرىدۇ. بىراق ئۇ ئۆزى ئۇنىڭدىن باشقا ھېچقانداق بىر ئايالغا يېقىنلاشماي، ئۇنى كۈتىدۇ.

[4] ــ «چۈنكى ئىسرائىللار ئۇزۇن كۈنلەرپادىشاھسىز، شاھزادىسىز، قۇربانلىقسىز، «تۈۋرۈك»سىز، «ئەفود»سىز ۋە ھېچ ئۆي بۇتلىرىسىز كۈتۈپ تۇرىدۇ.(29) [5] ۋە كېيىنرەك، ئىسرائىل باللىرى قايتىپ كېلىدۇ ۋە پەرۋەردىگار بولغان خۇداسىنى ھەم داۋۇت پادىشاھىنى ئىزدەيدۇ؛ كۈنلەرنىڭ ئاخىرىدا ئۇلار تەۋرىنىپ ئەيمىنىپ پەرۋەردىگارنىڭ يېنىغا، شۇنداقلا ئۇنىڭ مېھرىبانلىقىغا قاراپ كېلىدۇ».(30)

2ـ قىسىم:
ھوشىيانىڭ ئايرىم-ئايرىم خەۋەرلىرى ــ «ئى ئىسرائىل، مەن قانداقمۇ سىلەرنى تاشلاپ قويىمەن؟!»

يورۇتۇلمىغان بىر خەلق

4 [1] پەرۋەردىگارنىڭ سۆزىنى ئاڭلاڭلار، ئى ئىسرائىل باللىرى؛ چۈنكى پەرۋەردىگارنىڭ زېمىندا تۇرۇۋاتقانلار بىلەن قىلىدىغان دەۋاسى بار: چۈنكى زېمىندا ھېچ ھەقىقەت، ھېچ مېھرىبانلىق، خۇدانى ھېچ بىلىش-تونۇش يوقتۇر؛ [2] قارغاش-تىللاش، يالغانچىلىق، قاتىللىق، ئوغرىلىق، زىناخورلۇق ــ بۇلار زېمىندا يامراپ كەتتى؛ قان ئۈستىگە قان تۆكۈلىدۇ.(31) [3] مانا شۇ سەۋەبتىن

---

[29] بۇ ئايەتتە تىلغا ئېلىنغان بەزى نەرسىلەر ياكى ئىشلار (پادىشاھ، شاھزادە، قۇربانلىق، ئەفود) ئەسلىدە ماھىيىتى ياخشى، بەزىلەر پۈتۈنلەي ياخشى ئەمەس. بۇ بېشارەتتىن قارىغاندا، خۇدا ئىسرائىل ئۈچۈن سەللىمازا يېڭى بىر باشلىنىشنى بېكىتكەن. «تۈۋرۈك» بەلكىم بۇتپەرەسلىككە ئائىت بولغان نەرسىنى كۆرسىتىدۇ. «ئەفود» ــ خۇدا مۇسا پەيغەمبەرگە چۈشۈرگەن قانۇن بويىچە، باش كاھىن كىيىدىغان بىر ئالاھىدە كالتە چاپان بولۇپ، ئۇنىڭ ئىچىدىكى ئىككى تاش ئارقىلىق خۇدادىن يول سورىغىلى بولاتتى. «تەبىرلەر»نىمۇ كۆرۈڭ.

[30] «ھوشىيا» دېگەن كىتابتا «ئىسرائىل» ئادەتتە «شىمالىي پادىشاھلىق»نى كۆرسىتىدۇ. ئۇلار بۇرۇنلا خۇدا ئەسلى بېكىتكەن داۋۇتنىڭ خاندانلىقىغا تەۋە پادىشاھلىقتىن ئايرىلىپ كەتكەنىدى. شۇڭا ئاخىرقى زامانلاردا ئۇلارنىڭ «داۋۇتنى ئىزدىشى» ئۇلارنىڭ ھەرقانداق تەكەببۇرلۇقنى تاشلىشى كېرەك بولىدۇ. ئۇنىڭ ئۈستىگە بۇ بېشارەت ئاخىرقى زامانلاردا پادىشاھ داۋۇتنىڭ ئوغلى مەسىھ ئەيسانىڭ ئىسرائىلنى قۇتقۇزىدىغانلىقىنىمۇ كۆرسەتسە كېرەك.

[31] «قان ئۈستىگە قان تۆكۈلىدۇ» ياكى ئۆلتۈرۈش ۋەقەلىرى ناھايىتى كۆپ ئىكەنلىكىنى ياكى (بەزى ئالىملارنىڭ پىكرىچە) خالىغانچە ئادەملەرنى تۇتۇۋېلىپ ئۇلارنى بۇتلارغا «ئىنسان قۇربانلىق»ى قىلىدىغانلىقىنى كۆرسىتىدۇ.

زىمىن ماتەم تۇتىدۇ، ئۇنىڭدا تۇرۇۋاتقانلارنىڭ ھەممىسى جۇدەپ كېتىدۇ؛ ئۇلار دالادىكى ھايۋانلار ھەم ئاسماندىكى ئۇچار-قاناتلار بىلەن بىللە جۇدەپ كېتىدۇ؛ بەرھەق، دېڭىزدىكى بېلىقلارمۇ يەپ كېتىلىدۇ.

4 ئەمدى ھېچكىم دەۋا قىلىشمىسۇن، ھېچكىم ئەيىبلەشمىسۇن؛ چۈنكى مېنىڭ دەۋايىم دەل سەن بىلەن، ئى كاھىن[32]! 5 سەن كۈندۈزدە پۇتلىشىپ يىقىلىسەن؛ پەيغەمبەرمۇ سەن بىلەن كېچىدە تەڭ پۇتلىشىپ يىقىلىدۇ[33]؛ ۋە مەن ئاناڭنى ھالاك قىلىمەن.

6 مېنىڭ خەلقىم بىلىمسىزلىكتىن ھالاك قىلىندى؛ ۋە سەنمۇ بىلىمنى چەتكە قاققانلىكەنسەن، مەنمۇ سېنى چەتكە قاقىمەنكى، سەن ماڭا يەنە ھېچ كاھىن بولمايسەن[34]؛ خۇدايىڭنىڭ قانۇن-كۆرسەتمىسىنى ئۇنتۇغانلىقىڭ تۈپەيلىدىن، مەنمۇ سېنىڭ بالىلىرىڭنى ئۇنتۇيمەن. 7 ئۇلار[35] كۆپەيگەنسېرى، ماڭا قارشى كۆپ گۇناھ سادىر قىلدى؛ مەن ئۇلارنىڭ شان-شەرىپىنى شەرمەندىچىلىككە ئايلاندۇرۇۋېتىمەن.[36]

8 ئۇلار خەلقىمنىڭ گۇناھىنى يەيدىغان بولغاچقا،
ئۇلارنىڭ جېنى خەلقىمنىڭ قەبىھلىكىگە ئىنتىزار بولىدۇ.[37]

---

32 باشقا بىرخىل تەرجىمىسى: «خەلقىڭ كاھىن بىلەن دەۋالاشقاندەك بولدى».
لېكىن بىزنىڭچە 4-ئايەتتىكى سۆزلەر كاھىنغا قارىتا ئېيتىلىدۇ؛ بىزنىڭ تەرجىمىمىز 5-ئايەتتىكى سۆزلەرگە ئىنتايىن ماس كېلىدۇ، دەپ قارايمىز. ئىبرانىي تىلىنى چۈشىنىش سەل تەس.

33 «پەيغەمبەر» ــ ساختا پەيغەمبەرنى ياكى (بۇتپەرەسلىك ياكى يالاقچىلىق قاتارلىق سەۋەبلەر بىلەن) ئۆز مەنپەئىتىگە سېتىلىپ كەتكەن پەيغەمبەرنى كۆرسىتىدۇ.

34 بۇ ئايەتتىكى «بىلىم» شۈبھىسىزكى، خۇدانى بىلىش دېگەنلىكتۇر.

35 «ئۇلار» ــ كاھىنلارنى ياكى (6-ئايەتتە ئېيتىلغان) «كاھىنلارنىڭ بالىلىرى»نى كۆرسىتىدۇ.

36 «كاھىن بولۇش» ناھايىتى شەرەپلىك ئىش، ئەلۋەتتە. ئۇلارنىڭ شەرەپلىك ۋەزىپىلىرى خەلققە خۇدانىڭ قانۇن-كۆرسەتمىلىرىنى ئۆگىتىشنى ئۆز ئىچىگە ئالىدۇ. بىراق بۇنىڭ ئورنىدا ئۇلار ئۆزى «خۇدانىڭ قانۇن-كۆرسەتمىلىرىنى ئۇنتۇغان» (6-ئايەت).

37 تەۋرات دەۋرىدە بىرسى گۇناھ سادىر قىلغان بولسا، ئۇنداقتا ئۇ «گۇناھ قۇربانلىقى»نى (گۇناھىنى تىلەيدىغان قۇربانلىق)نى سۇنۇشى كېرەك ئىدى. كاھىنلارنىڭ بۇنداق قۇربانلىقلارنىڭ گۆشىدىن مەلۇم بىر قىسمىنى يېيىش ئىمتىيازى بار ئىدى. شۇڭا ئۇلار ھازىر: ــ «خەلق كۆپرەك گۇناھ قىلسا، يەيدىغىنىمىزمۇ كۆپ بولىدۇ!» دەپ ئويلىغان ئوخشايدۇ.

9 ۋە خەلقىم قانداق بولسا، كاھىنلارمۇ شۇنداق بولىدۇ[38]؛ مەن كاھىنلارنىڭ
تۇتقان يوللىرىنى ئۆز ئۈستىگە چۈشۈرىمەن، ئۆز قىلمىشلىرىنى بېشىغا قايتۇرىمەن.
10 ئۇلار يەيدۇ، بىراق تويمايدۇ،
ئۇلار پاھىشىلىك قىلىدۇ، بىراق ھېچ كۆپەيمەيدۇ[39]؛
چۈنكى ئۇلار پەرۋەردىگارنى تىڭشاشنى تاشلاپ كەتتى،
11 ئۆزلىرىنى پاھىشىلىك، شاراب ۋە يېڭى شارابقا بېغىشلىدى؛
بۇ ئىشلار ئادەمنىڭ ئەقىل-زېھنىنى بۇلاپ كېتىدۇ.
12 خەلقىم ئۆز تايىقىدىن يوليورۇق سورايدۇ،
ئۇلارنىڭ ھاسىسى ئۇلارغا يول كۆرسىتەرمىش[40]!
چۈنكى پاھىشىلىكنىڭ روھى ئۇلارنى ئازدۇرىدۇ،
ئۇلار خۇداسىنىڭ ھىمايىسى ئاستىدىن پاھىشىلىككە چىقىپ[41]،
13 تاغ چوققىلىرىدا قۇربانلىق قىلىدۇ،
دۆڭ-ئېگىزلىكلەردە، شۇنداقلا سايىسى ياخشى بولغاچقا دۇب ۋە تېرەك ۋە
قارىياغاچلار ئاستىدىمۇ ئىسرىق سالىدۇ[42]؛
شۇڭا قىزلىرىڭلار پاھىشىلىك، كېلىنلىرىڭلارمۇ زىناخورلۇق قىلىدۇ[43].
14 مەن قىزلىرىڭلارنى پاھىشىلىكلىرى ئۈچۈن،

38 دېمەك، خەلقىم جازايىمنى تارتقانىكەن، سەن كاھىنمۇ بۇنىڭدىن خالىي بولمايسەن؛ ئالاھىدە ئىمتىيازلىرىڭ سېنى قۇتقۇزمايدۇ، ئەكسىچە تارتىدىغان جازايىڭ تېخىمۇ ئېغىر بولىدۇ.

39 بۇ ئىنتايىن كىنايىلىك گەپ. دېمەك، ئىسرائىل «پاھىشە بولۇپ» (بۇتلارغا چوقۇنغان بولۇپ)، كۆپ «پاھىشىۋازلار» (بۇتلار) بىلەن بىللە بولغان بولسىمۇ، ھېچقانداق پايدا كۆرمىگەن. باشقا خىل تەرجىمىسى: «ئۇلار پاھىشىلىك قىلىدۇ، لېكىن ھېچ پاراۋانلاشمايدۇ».

40 ئۇلار «تايىقى»، «ھاسىسى»نى پالچىلىق، رەمچىلىك ئۈچۈن ئىشلىتىدۇ.

41 «كىرىش سۆز»ىمىزدە تىلغا ئېلىنغاندەك، «پاھىشىلىك» بۇتپەرەسلىك ۋە پاھىشىلىكنىڭ ئۆزىنى ئۆز ئىچىگە ئالىدۇ. «بائال» قاتارلىقلارغا چوقۇنۇش پائالىيەتلىرى ھەرخىل پاھىشىلىكنى ئۆز ئىچىگە ئالغان. ئىسرائىل خۇداغا سادىق بولغان ئايالدەك ئەمەس، بەلكى ۋاپاسىز پاھىشە ئايالدەك بولغان.

42 «سايىسى ياخشى بولغاچقا...» ئۇلار خۇدانىڭ ھىمايىسى ئاستىدىن چىقىپ، ناھايىتى بىر دەرەخ ئاستىدا بىر بۇتتىن ھىمايە سورىماقتا.

43 «(سىلەرنىڭ) قىزلىرىڭلار... كېلىنلىرىڭلارمۇ» ــ خۇدا «سىلەر» دېگەن سۆز بىلەن بەلكىم يەنە كاھىنلارغا سۆز قىلىدۇ.

ياكى كېلىنلىرىڭلارنى زىناخورلۇقلىرى ئۈچۈن جازالىمايمەن؛
چۈنكى ئاتىلىرى ئۆزلىرىمۇ پاھىشىلەر بىلەن سىرتقا چىقىدۇ،
«بۇتخانا پاھىشە»لىرى بىلەن بىللە قۇربانلىق قىلىدۇ؛
شۇنىڭ بىلەن يورۇتۇلمىغان بىر خەلق يىقىتىلىدۇ[44].
15 سەن، ئى ئىسرائىل، پاھىشىلىك قىلىشىڭ بىلەن،
يەھۇدا گۇناھقا چېتىلىپ قالمىسۇن!
نە گىلگالغا كەلمەڭلار، نە «بەيت-ئاۋەن»گە چىقماڭلار،
نە «پەرۋەردىگارنىڭ ھاياتى بىلەن!» دەپ قەسەم قىلماڭلار.[45]
16 چۈنكى تەرسا بىر قىسىر ئىنەكتەك، ئىسرائىل تەرسالىق قىلىدۇ؛
پەرۋەردىگار قانداقمۇ پاخلاننى باققاندەك، ئۇلارنى كەڭ بىر يايلاقتا ئوزۇقلاندۇرسۇن؟[46]
17 ئەفرائىم[47] بۇتلارغا چاپلاشتى؛
ئۇنىڭ بىلەن ھېچكىمنىڭ كارى بولمىسۇن!
18 ئۇلارنىڭ شارابى تۈگىشى بىلەنلا،
ئۇلار ئۆزلىرىنى پاھىشىلىككە بېغىشلايدۇ؛
ئۇلارنىڭ ئېسىلزادىلىرى نومۇسسىزلىققا ئەسەبىيلەرچە مەپتۇن بولدى.

---

44 دىققەت قىلىشقا ئەرزىيدۇكى، خۇدا بۇ قىز-كېلىنلەرنى ئەيىبلىمەيدۇ؛ خۇدا ئالدىدا، مەسئۇلىيەت ئۇلارنىڭ ئاتىلىرى (بەلكىم كاھىنلار)نىڭ زىممىسىدىدۇر.

45 بۇ سۆزلەر بەلكىم يەھۇداغا قارىتىپ ئېيتىلىشى مۇمكىن. «گىلگال» ۋە «بەيت-ئاۋەن» ئىسرائىل زېمىنىدىكى «يېرىم بۇتپەرەس» تاۋاپگاھلار ئىدى. ئاموس پەيغەمبەر ئالىلىقاچان ئىسرائىل ۋە يەھۇدانى بۇ تاۋاپگاھلارغا بارماسلىق، بۇ يەرلەرگە چېتىشلىق گۇناھلارنى قىلماسلىق، جۈملىدىن پەرۋەردىگارنىڭ نامىنى بىكار-بىھۇدە ئىشلەتمەسلىك كېرەك، دەپ ئاگاھلاندۇرغانىدى («ئاموس»، 4:4، 5:5، 14:8). ھوشىيا ئۇنىڭ ئاگاھلىرىنى تەكرارلايدۇ. ئۇ يەنە ئاموس پەيغەمبەرگە ئەگىشىپ، ئىسرائىللارنىڭ «بەيت-ئەل» (خۇدانىڭ ئۆيى)دە ئۆتكۈزگەن بۇتپەرەسلىكىنى ئەيىبلەپ، شۇ يەرنى «بەيت-ئاۋەن» («يوق بىرنەرسە»نىڭ ئۆيى) دەپ ئاتايدۇ.

46 باشقا بىرخىل تەرجىمە: «ئەمدى پەرۋەردىگار ھازىر ئۇلارنى پاخلاننى باققاندەك كەڭ بىر يايلاقتا ئوزۇقلاندۇرىدۇ!». بۇ ئىككىنچى خىل تەرجىمىسىنىڭ مەنىسى توغرا بولسا ئۇنىڭ مەنىسى: «پەرۋەردىگار ئىسرائىلنى ئۇلارنى سۈرگۈن قىلدۇرىدۇ» دېگەنلىك بولىدۇ.

47 «ئەفرائىم» ئىسرائىل (شىمالىي پادىشاھلىق)نىڭ ئون قەبىلىسىدىن ئەڭ چوڭى، ئۇ بەزىدە ئىسرائىل (يەنى، ئون قەبىلە)نىڭ ئۆزىگە ۋەكىل بولىدۇ.

19 بىر شامال-روھ[48] ئۇلارنى قاناتلىرى ئىچىگە ئورىۋالدى،
ئۇلار قۇربانلىقلىرى تۈپەيلىدىن ئىزا-ئاھانەتكە قالىدۇ.

ئەفرائىمنىڭ ئەھۋالى چاتاق، يەھۇدانىڭمۇ ئەھۋالى چاتاق!

5

1 بۇنى ئاڭلاڭلار، ئى كاھىنلار،
تىڭشاڭلار، ئى ئىسرائىل جەمەتى،
قۇلاق سېلىڭلار، ئى پادىشاھنىڭ جەمەتى؛
چۈنكى بۇ ھۆكۈم سىلەرگە بېكىتىلگەن؛
چۈنكى سىلەر مىزپاھ شەھىرىدە بىر قىلتاق،
تابور تېغىدا يېيىلغان بىر تور بولغانسىلەر[49].
2 ئاسىي ئادەملەرمۇ قىرغىن-چاپقۇنغا چۆكۈپ كەتتى؛
بىراق مەن ئۇلارنىڭ ھەممىسىنى جازالىغۇچى بولىمەن.[50]
3 ئەفرائىمنى بىلىمەن، ئىسرائىل مەندىن يوشۇرۇن ئەمەس؛
چۈنكى ئى ئەفرائىم، سەن ھازىر پاھىشىلىك قىلدىڭ[51]،
ئىسرائىل بۇلغانغاندۇر.
4 ئۇلارنىڭ قىلمىشلىرى ئۇلارنى خۇداسىنىڭ يېنىغا قايتىشىغا قويمايدۇ؛
چۈنكى پاھىشىلىكنىڭ روھى ئۇلار ئارىسىدىدۇر،
ئۇلار پەرۋەردىگارنى ھېچ بىلمەيدۇ.

---

48 ئىبرانىي تىلىدا «شامال» ۋە «روھ» بىر سۆز. بۇ جۈملىنىڭ مەنىسى بەلكىم ئۇلار پاھىشىلىك-بۇتپەرەسلىك بىر پاسىق روھ (جىن) تەرىپىدىن پۈتۈنلەي ئازدۇرۇلۇپ كېتىلىدى.

49 «مىزپاھ» ۋە «تابور» — ئىسرائىل ئەسلىدە بۇ جايلاردا خۇدانىڭ كۆپ ئىلتىپاتلىرىغا ۋە مەدىتىگە ئېرىشكەن. بۇ بېشارەتتىن قارىغاندا، بۇ ئىككى جاي ھازىر ئەكسىچە بۇتپەرەسلىك ياكى بىرخىل ئادالەتسىزلىك يۈرگۈزۈلگەن جايلار بولۇپ قالدى.

50 بۇ ئايەتتىكى «قىرغىن-چاپقۇن» دېگەن سۆز بەزى ئالىملارنىڭ پىكرىچە باللارنى قۇربانلىق قىلىشنى ئۆز ئىچىگە ئالىدۇ. بۇنداق ئىشلار قانائانىدىكى ئەللەرنىڭ بۇتپەرەسلىكىدە كۆپ كۆرۈلەتتى. باشقا خىل تەرجىملەرمۇ بار.

51 «ئەفرائىم، سەن ... پاھىشىلىك قىلدىڭ» — ئەفرائىمنىڭ پەرۋەردىگاردىن ۋاز كېچىپ بۇتلارغا باغلىنىشى «روھىي پاھىشىلىك»كە باراۋەردۇر.

5 ئىسرائىلنىڭ تەكەببۇرلۇقى ئۆزىگە قارشى گۇۋاھلىق بەرمەكتە؛
ئىسرائىل ۋە ئەفرائىم ئۆز قەبىھلىكى بىلەن يىقىلىپ كېتىدۇ؛
يەھۇدامۇ ئۇلار بىلەن تەڭ يىقىلىدۇ.
6 ئۇلار قوي پادىلىرى ۋە كالا پادىلىرىنى ئېلىپ پەرۋەردىگارنى ئىزدەشكە باridۇ[52]؛
بىراق ئۇلار ئۇنى تاپالمايدۇ؛ چۈنكى ئۇ ئۆزىنى تارتىپ ئۇلاردىن يىراقلاشتى.
7 ئۇلار پەرۋەردىگارغا ئاسىيلىق قىلدى،
چۈنكى ئۇلار باللارنى هارامدىن تۇغدۇرغان؛
ئەمدى «يېڭى ئاي» ئۇلارنى نېسىۋىلىرى بىلەن يەپ كېتىدۇ.[53]

8 گىبېئاھتا سۇناينى،
راماھدا كانايىنى چېلىڭلار؛
بەيت-ئاۋەندە ئاگاھ سىگنالىنى ئاڭلىتىڭلار؛
كەينىڭدە! قارا، ئى بىنيامىن![54]

52 «قوي، كالا پادىلىرىنى ئېلىش» ــ كۆپ قۇربانلىقلارنى قىلىشنى مەقسەت قىلىدۇ، ئەلۋەتتە.

53 «يېڭى ئاي» ــ ھېيت ياكى «يېڭى باشلىنىش» بولىدۇ. شۇ ۋاقىتتىن باشلاپ ئۇلارنىڭ ئامان-ئېسەنلىكى ۋە مۇستەقىللىقىغا خاتىمە بېرىلىدۇ، شۇ ۋاقىت كەلگەندە ئۇلارغا بۇلاڭ-تالاڭ قىلغۇچىلارنىڭ يولى ئېچىلىدۇ، دېمەكچى. بۇ ۋەقەنىڭ تەپسىلاتىنىڭ قانداق بولىدىغانلىقىنى پەقەت پەرەزلا قىلالايمىز. تۆۋەندە، 8-15-ئايەتلەردە ئالدىنئالا ئېيتىلغان تاجاۋۇزچىلىق «يېڭى ئاي»دا باشلىنارمىكىن؟

54 بىنيامىن ئون ئىككى قەبىلىنىڭ بىرى، يەھۇداغا بېقىندى بولغان، «ئىسرائىل»، يەنى «شىمالىي پادىشاھلىق»نىڭ جەنۇبىي چېگراسىدا. بۇ بېشارەتتە ئىككى ئىمكانىيەت بار: ــ (1) يەھۇدا ئۆزى ئىسرائىلغا تاجاۋۇز قىلىدۇ، ئاندىن ئىسرائىل بىلەن يەھۇدا بىر-بىرى بىلەن سوقۇشىدۇ؛ نەتىجىدە ئىسرائىل ئاسۇرىيەدىن ياردەم سورايدۇ (13-ئايەت) (10-ئايەتتە يەھۇدانىڭ ھۆكۈمرانلارنىڭ جاھانگىرلىكى، ئاجىزلارنى بوزەك قىلىپ ئېكسپلاتاتسىيە قىلغۇاتقانلىقى كۆرسىتىلىدۇ)؛ (2) بېشارەت ئاسۇرىيە ئىمپېرىيەسىنىڭ تاجاۋۇز قىلىدىغانلىقىنى كۆرسىتىدۇ (مىلادىيەدىن ئىلگىرىكى 733-يىلى ئۇلار ئىسرائىلنىڭ شىمالىي قەبىلىلىرىنى ئېلىپ كەتتى: 722-يىلى پۈتكۈل ئىسرائىلنى ئىشغال قىلدى: 702-يىلى يەھۇداغا تاجاۋۇز قىلدى).

بىز ئىككىنچى ئىمكانىيەتكە مايىلمىز. ئىسرائىلنىڭ جەنۇبىي چېگرىسىغا تۇتاشقان بۇ شەھەرلەر قىستاقتا ئېلىنىدىغان بولسا (ھۇجۇم شىمالدىن كەلگەن ئەھۋالدا)، ئۇنداقتا ئىسرائىلنىڭ قالغان جايلىرى نېمىدېگەن قىيىبلىدىغان بولىدۇ! ئىسرائىل ئاسۇرىيەدىن ياردەم سورىغاندىن كېيىن

9 ئەفرائىم ئەيىبلىنىدىغان كۈندە ۋەيرانە بولىدۇ؛
مانا، ئىسرائىل قەبىلىلىرى ئارىسىدا بېكىتىلگەن ئىشنى ئايان قىلدىم!
10 يەھۇدانىڭ ئەمىرلىرى پاسىل تاشلارنى يۆتكىگۈچىگە ئوخشاشتۇر؛
مەن ئۇلار ئۈستىگە غەزىپىمنى سۇدەك تۆكۈۋېتىمەن.
11 ئەفرائىم خورلانغان، جازايىمدا ئېزىلگەن،
چۈنكى ئۇ ئۆز بېشىمچىلىق قىلىپ «پاسكىنىلىق»نى[55] قوغلاپ يۈردى.
12 شۇڭا مەن ئەفرائىمغا كۈيە قۇرتى،
يەھۇدا جەمەتىگە چىرىتكۈچ بولىمەن.
13 ئەمدى ئەفرائىم ئۆزىنىڭ كېسەللىكىنى،
يەھۇدا ئۆز يارىسىنى كۆرگەندە،
ئەفرائىم ئاسۇرىيەلىكنى ئىزدەپ باردى،
«جېدەلخور پادىشاھ»غا[56] تەلپىنى يوللىدى؛
بىراق ئۇ ھەم سىلەرنى ساقايتالمايتتى،
ھەم يارائىلارىڭلارنىمۇ داۋالىيالمايتتى.
14 چۈنكى مەن ئەفرائىمغا شىردەك،
يەھۇدا جەمەتىگە ئارسلاندەك بولىمەن؛
مەن، يەنى مەنكى، ئۇلارنى تىتما-تىتما قىلىۋېتىپ، كېتىپ قالىمەن؛
ئۇلارنى ئېلىپ كېتىمەن، قۇتقۇزالايدىغان ھېچكىم چىقمايدۇ؛
15 مەن كېتىمەن، ئۇلار گۇناھىنى تونۇپ يېتىپ، يۈزۈمنى ئىزدىمىگۈچە ئۆز جايىمغا قايتىپ تۇرىمەن؛
بېشىغا كۈن چۈشكەندە ئۇلار مېنى ئىنتىلىپ ئىزدەيدۇ.

(شۇنداقلا ئاسۇرىيەگە پۇل بەرگەندىن كېيىن!)، ئۇلار تەرىپىدىن ۋەيران قىلىنغان.

55 «پاسكىنىلىق» ــ بەلكىم بىرخىل بۇتنى كۆرسىتىدۇ.

56 ئاسۇرىيەلىكلەر ئۆز پادىشاھىغا بەرگەن ئۇنۋانىنى، يەنى «ئۇلۇغ پادىشاھ» دېگەنىنىڭ ئىملاسىنى ھوشىيا قەستەن ئۆزگەرتىپ، ئۇنى كىنايە بىلەن «جېدەلخور پادىشاھ» (ئىبرانىي تىلىدا «يارەب پادىشاھ») دەپ ئاتايدۇ. ئەمەلىيەتتە ئاسۇرىيە پادىشاھلىرى دەل مۇشۇ خاراكتېردا بولغان، ئۇ باشقا ئەللەر بىلەن سوقۇشۇشقا ھەرقانداق باھانە-سەۋەبلەرنى چىقارغۇچى ئىدى.

ئىسرائىلنىڭ يۈزەكى جاۋابى

6

1 «كېلىڭلار، پەرۋەردىگارنىڭ يېنىغا قايتايلى؛
چۈنكى ئۇ تىتما-تىتما قىلىۋەتتى، بىراق ساقايتىدۇ؛
ئۇرۇۋەتتى، بىراق بىزنى تېڭىپ قويىدۇ.
2 ئۇ ئىككى كۈندىن كېيىن بىزنى جانلاندۇرىدۇ؛
ئۈچىنچى كۈنى ئۇ بىزنى تىرىلدۇرىدۇ،
بىز ئۇنىڭ يۈزى ئالدىدا hايات ياشايمىز!
3 ۋە بىز ئۇنى بىلىدىغان بولىمىز!
بىز پەرۋەردىگارنى تونۇش ھەم بىلىش ئۈچۈن ئىنتىلىپ قوغلايمىز!
ئۇنىڭ بىزنى قۇتقۇزۇشقا چىقىشى تاڭ سەھەرنىڭ بولۇشىدەك مۇقەررەر؛
ئۇ يېنىمىزغا يامغۇردەك، يەر-زېمىننى سۇغىرىدىغان «كېيىنكى يامغۇر»دەك[57] چۈشۈپ كېلىدۇ!»[58].

خۇدانىڭ داد-پەريادى

4 ئى ئەفرائىم، سېنى قانداق قىلسام بولار؟
ئى يەھۇدا، سېنى قانداق قىلسام بولار؟
چۈنكى ياخشىلىقىڭلار سەھەردىكى بىر پارچە بۇلۇتتەك،
تېزدىن يوقاپ كېتىدىغان شەبنەمدەكتۇر.
5 شۇڭا مەن پەيغەمبەرلەر ئارقىلىق ئۇلارنى چېپىۋەتكەن؛

---

[57] «كېيىنكى يامغۇر» بولسا پەلەستىندە 3- ياكى 4-ئايدا ياغىدۇ، ئۇ ئەتىيازلىق زىرائەتلەرنىڭ پىشىشىدا ھالقىلىق رولىنى ئوينايدۇ. بۇ يامغۇرلار بولمىسا ھوسۇل بولمايدۇ.

[58] ئالىملارنىڭ بۇ ئۈچ ئايەت (1-3) ئۈستىدە ئۈچ خىل پىكرى بار: — (1) بۇ ئىسرائىلنىڭ ئاخىرقى زاماندا تولۇق قىلىدىغان دۇئاسى (چۈنكى ئىسرائىللار ھوشىيانىڭ دەۋرىدە تولۇق قىلغان ئەمەس)؛ (2) بۇ ھوشىيا پەيغەمبەرنىڭ: «پەرۋەردىگارنىڭ يېنىغا قايتايلى» دېگەن دەۋىتى؛ (3) بۇ ئىسرائىلنىڭ شۇ چاغدىكى يۈزەكى بىر ئىنكاسى، خالاس. سۆزلەر چىرايلىق بولسىمۇ خۇدا ئۇنى يۈزەكى دەپ قارايدۇ (4-ئايەتنى كۆرۈڭ). شۇڭا بىز ئۈچىنچى ئىمكانىيەتكە قايىلمىز. چۈنكى بۇ سۆزلەردە ئۆز گۇناھىنى ئېتىراپ قىلىدىغان كونكرېت گەپ كەمچىل. ئەگەر دۇئادا تولۇق قىلىدىغان سۆزلەر بار بولغان بولسا ئىنتايىن ياخشى بىر دۇئا بولاتتى؛ 14-بابتا ھەقىقىي تولۇق قىلىدىغان دۇئا تېپىلىدۇ.

ئاغزىمدىكى سۆزلەر بىلەن ئۇلارنى ئۆلتۈرۈۋەتكەنمەن؛
مېنىڭ ھۆكۈمۈم تاڭ نۇرىدەك چىقىدۇ.[59]
6 چۈنكى مەن قۇربانلىقلاردىن ئەمەس، بەلكى مېھىر-مۇھەببەتتىن،
كۆيدۈرمە قۇربانلىقلاردىن كۆرە، خۇدانى تونۇش ھەم بىلىشتىن خۇرسەنلىك تاپىمەن.[60]
7 بىراق ئۇلار ئادەمئاتىدەك ئەھدىگە ئىتائەتسىزلىك قىلغان؛
ئۇلار مانا شۇ يول بىلەن ماڭا ئاسىيلىق قىلغان.
8 گىلېئاد بولسا قەبىھلىك قىلغۇچىلارنىڭ شەھىرى؛

ئۇ قان بىلەن بويالغان.
9 قاراقچىلار ئادەمنى پايلىغاندەك،
كاھىنلار تويى شەكەمگە بارىدىغان يولدا قاتىللىق قىلماقتا؛
بەرھەق، ئۇلار ئىپلاسلىق قىلماقتا.
10 ئىسرائىل جەمەتىدە يىرگىنچلىك بىر ئىشنى كۆردۈم؛
ئەفرائىمنىڭ پاھىشىلىكى شۇ يەردە تېپىلىدۇ،
ئىسرائىل بۇلغاندى.
11 يەنە ساڭىمۇ، ئى يەھۇدا، تېرىغان گۇناھلىرىڭنىڭ ھوسۇلى بېكىتىلگەندۇر!

---

[59] «مەن پەيغەمبەرلەر ئارقىلىق ئۇلارنى چېپىۋەتكەن...» خۇدا پەيغەمبەرلىرى ئارقىلىق نۇرغۇن قېتىم ئىسرائىلغا جازاسىنى ئېلىپ بارىدىغان ھۆكۈملىرىنى ئۇقتۇرغانىدى؛ دېمەك، ئۇ دەرھال جازالىرىنى ئەۋەتمەيدۇ، بەلكى ئاۋۋال پەيغەمبەرلىرى ئارقىلىق ئاگاھلاندۇرۇپ، توۋا قىلىش پۇرسىتىنى بېرىدۇ؛ پەقەت توۋا قىلمىسا جازاسىنى چۈشۈرىدۇ. جازالار چۈشكەندە ئىسرائىللار «چېپىۋېتىلگەن، ...ئۆلتۈرۈۋېتىلگەن» ئىدى. يۇقىرىدا (3-ئايەتتە) ئىسرائىل ساختىپەزلىك بىلەن «خۇدانىڭ بىزنى قۇتقۇزۇشقا چىقىشى ... تاڭ سەھەرنىڭ بولۇشىدەك مۇقەررەر» دېگەنىدى، بىراق ھازىر خۇدا: «مېنىڭ ھۆكۈملىرىم تاڭ نۇرىدەك چىقىدۇ» دەيدۇ.
[60] خۇدا مۇسا پەيغەمبەر ئارقىلىق قۇربانلىقلارنى تەلەپ قىلغان. بىراق كېيىنكى كۆپ پەيغەمبەرلەر ئارقىلىق، بۇلار مېنىڭ ئاخىرقى مەقسىتىم ئەمەس، بەلكى: (1) ئۆز خەلقىمنىڭ ماڭا قاراتقان چىن كۆڭلىدىكى ئىبادەت ۋە مۇھەببىتىنى ئىزدەيمەن (شۇنداق ئىشلار پەقەت مەسىھنىڭ نىجاتى ۋە مۇقەددەس روھ ئارقىلىق ئەمەلگە ئاشۇرۇلىدۇ، ئەلۋەتتە)؛ (2) قۇربانلىقلار سۇنۇلغاندا، ئەگەر ئىخلاسمەنلىك ۋە مۇھەببەت بولمىسا، ئۇنداقتا ئۇلارنى قىلمىغىنىڭلار تۈزۈك، دەپ ئۇقتۇرغان.

7

[1] مەن ئۆز خەلقىمنىڭ ئاسارىتىنى بۇزۇپ تاشلاپ، ئازادلىققا ئېرىشتۈرەي دېگەندە،
مەن ئىسرائىلنى ساقايتاي دېگەندە،
ئەمدى ئەفرائىمنىڭ قەبىھلىكى، سامارىيەنىڭ رەزىللىكمۇ ئاشكارىلىنىدۇ؛
چۈنكى ئۇلار ئالدامچىلىق قىلىدۇ؛
ئوغرىلار بۆلسا بۆسۈپ كىرىۋاتىدۇ،
قاراقچىلار تويى سىرتتا بۇلاڭچىلىق قىلىۋاتىدۇ.
[2] ئۇلار كۆڭلىدە مېنىڭ ئۇلارنىڭ بارلىق رەزىللىكلىرىنى ئېسىمدە تۇتقانلىقىمنى ئويلىمايدۇ؛
ھازىر ئۇلارنىڭ قىلمىشلىرى ئۆزلىرىنى قىستاۋاتىدۇ؛
بۇ ئىشلار كۆز ئالدىمدىدۇر.

ئوردىدىكى سۇيىقەستلەر

[3] ئۇلار پادىشاھنى رەزىللىكلىرى بىلەن،
ئەمىرلەرنى يالغان گەپلىرى بىلەن خۇرسەن قىلىدۇ؛
[4] ئۇلارنىڭ[61] ھەممىسى زىناخورلار؛
ئۇلار ناۋاي ئوت سالغان تونۇردەك؛
ناۋاي خېمىرنى يۇغۇرۇپ، خېمىر بولغۇچە ئۇنىڭ ئوتىنى يەنە ئۇلغايتمايدۇ[62]؛
[5] پادىشاھىمىز تەبرىكلەنگەن كۈنىدە، ئەمىرلەر شارابنىڭ كەيپى بىلەن ئۆزلىرىنى زەئىپلەشتۈردى؛
پادىشاھ بولسا مازاق قىلغۇچىلار[63] بىلەن قول ئېلىشىشقا ئىنتىلدى!

[61] «ئۇلار» ــ بەلكىم كاھىنلار (ئۇلار يۇقىرىدىكى ئايەتلەرنىڭ ئاساسىي ئوبيېكتى). ئەسلىدە كاھىنلار «مۇقەددەس قانۇن»نى بىلگىنى ئۈچۈن، پادىشاھنىڭ ئوردىسىدا مۇھىم رولى بولۇشى كېرەك ئىدى. ئەكسىچە ئۇلار پادىشاھنى ئۆلتۈرۈشنى قەستلەيدۇ.
[62] ناۋاي خېمىرنى بولدۇرۇش ئۈچۈن سەل ئىسسىق ئۆتسۇن دەپ تونۇرنىڭ يېنىغا قويىدۇ، بىراق شۇ ۋاقىتلاردا تونۇرنىڭ ئوتىنى ئۇلغايتمايدۇ.
[63] «مازاق قىلغۇچىلار» يەنە كاھىنلار (ۋە ساختا پەيغەمبەرلەر؟) بولۇشى مۇمكىن. ئەسلىدە پادىشاھنى قوغدىشى كېرەك بولغان ئەمىرلەر مەست بولغاندا، پادىشاھ ئۆزىنى قەست قىلماقچى بولغان «مازاق قىلغۇچىلار» بىلەن «قول تۇتۇشۇپ»، ھېچ بىلمەيلا خەتەرلىك ئەھۋالغا چۈشىدۇ.

6 چۈنكى ئۇلار كۆڭلىنى تونۇردەك قىزىتىپ سۈيىقەست پۈكۈپ قويغانىدى؛
كېچىچە ئۇلارنىڭ غەزىپى چوغلىنىپ تۇرىدۇ؛[64]
سەھەردىلا ئۇ يانغان ئوتتەك يالقۇنلاپ كېتىدۇ.[65]
7 ئۇلارنىڭ ھەممىسى تونۇردەك قىزىتقۇر، ئۇلار ئۆز سوراقچىلىرىنى يەپ كېتىدۇ؛

ئۇلارنىڭ بارلىق پادىشاھلىرى يىقىلدى ــ
ئۇلاردىن[66] ھېچكىم مېنى نىدا قىلىپ چاقىرمايدۇ![67]

خۇدانىڭ تەربىيىسىنى قوبۇل قىلمايدىغان بىر خەلق

8 ئەفرائىم يات قوۋملار بىلەن ئارىلىشىپ كەتتى؛[68]
ئۇ «ئۆرۈلمىگەن بىر قوتۇرماچ»دەكتۇر.[69]

---

64 باشقا بىرخىل تەرجىمىسى «ئۇلارنىڭ «ناۋىيى» بولسا كېچىچە ئۇخلايدۇ».

65 4-6-ئايەتلەردىكى ئىش بەلكىم: (1) پادىشاھ ئوردىسىدا مەلۇم بىر تەبرىكلەش پائالىيىتىنى ئورۇنلاشتۇردى. (2) ئەمىرلىرى مەست بولۇپ كەتتى. (3) پادىشاھنى قەستلىگەن كاھىنلار كېچىچە پۇرسەت كۈتۈپ يۈردى. (4) ئەتىگەندە ئۇلارنىڭ پادىشاھقا بولغان نەپرىتى تونۇردىكى يالقۇنلىغان ئوتتەك پارتلىدى ۋە ئۇلار پادىشاھنى ئۆلتۈرۈۋەتتى.

66 «ئۇلاردىن» ــ بەلكىم پادىشاھلاردىن.

67 مەزكۇر بېشارەتلەرنىڭ ئىسرائىلنىڭ ئەڭ ئاخىرقى پادىشاھلىرىدىن قايسىسىنى كۆرسىتىدىغانلىقىغا بىرنېمە دېمەك تەس. ئىسرائىل پادىشاھلىقىنىڭ ئاخىرقى يىللىرىدا ئالتە پادىشاھ تەختكە ئولتۇرغان. ئالتىسىدىن تۆت پادىشاھ قەستلىنىپ ئۆلتۈرۈلگەن. بۇ ۋەقەلەر تەۋرات، «2پاد.» 15-17-بابلاردا بايان قىلىنغان. ھالقىلىق نۇقتىلار شۇكى: (1) كاھىنلار ئىنتايىن رەزىل، زىناخور، قاتىللار ئىدى. (2) ئاز دېگەندىمۇ بىر پادىشاھ ئۇلار تەرىپىدىن قەستلىنىپ ئۆلتۈرۈلگەن؛ (3) ئەمىرلەر ئىنتايىن بىخۇد ئادەملەر، پادىشاھنىڭ بىخەتەرلىكىنى ھېچ ئويلىمايتتى؛ (4) پادىشاھلارنىڭ ھېچقايسىسى خۇداغا تايانمىدى (شۇڭلاشقا «يىقىلدى»). (5) كاھىنلار كۆپ «سوتچىلار»نىمۇ قەستلەپ ئۆلتۈردى (7-ئايەت).

68 «ئەفرائىم»نىڭ مەزكۇر كىتابتا ئىسرائىلنىڭ ئورنىدا ياكى ئىسرائىلغا ۋەكىل قىلىپ كۆپ ئىشلىتىلىشىنىڭ سەۋەبى، بەلكىم بۇ ۋاقىتتا ئىسرائىلنىڭ شىمالىي قەبىلىلىرى ئاسۇرىيە تەرىپىدىن ئاللىقاچان ئېلىپ كېتىلگەن؛ ئەفرائىم قەبىلىسى يالغۇز قالغانىدى.

69 «ئۆرۈلمىگەن بىر قوتۇرماچ» ــ دېمەك، بىر تەرىپى كۆيۈك، بىر تەرىپى پىشمىغان. ئىسرائىل بەلكىم باشقا قوۋملار بىلەن كۆپ ئارىلىشىپ، بىر تەرىپى بۇتپەرەسلەرگە ئوخشاش بولۇپ قالغان،

9 يات ئادەملەر ئۇنىڭ كۆچىنى يەپ كەتتى[70]، بىراق ئۇ ھېچ سەزمەيدۇ؛
بەرھەق، بېشىنىڭ ئۇ يەر-بۇ يېرىدە ئاق چاچلار كۆرۈندۇ، بىراق ئۇ ھېچ
بىلمەيدۇ؛
10 شۇنىڭ بىلەن ئىسرائىلنىڭ تەكەببۇرلۇقى ئۆزىگە قارشى گۇۋاھ بېرىدۇ؛
ئۇلار پەرۋەردىگار خۇداسىنىڭ يېنىغا قايتمايدۇ؛
ياكى شۇنداق ئىشلار بېشىغا چۈشكەن بولسىمۇ، يەنىلا ئۇنى ئىزدىمەيدۇ.
11 ئەفرائىم ھېچ ئەقلى يوق نادان بىر پاختەكتەك؛
مىسىرغا قاراپ سايرايدۇ، ئاسۇرىيەنى ئىزدەپ بارىدۇ؛[71]
12 ئۇلار بارغاندا، ئۇلارنىڭ ئۈستىگە تورۇمنى تاشلايمەن؛
خۇددى ئاسماندىكى ئۇچار-قاناتلارنى تورغا چۈشۈرگەندەك ئۇلارنى
چۈشۈرىمەن؛

بۇ خەۋەر ئۇلارنىڭ جامائىتىگە يېتىشى بىلەنلا، ئۇلارنى جازالايمەن.[72]
13 ئۇلارغا ۋاي! چۈنكى ئۇلار مەندىن يىراقلىشىپ تېنىپ كەتتى!
ئۇلار ھالاك بولسۇن! چۈنكى ئۇلار ماڭا ۋاپاسىزلىق قىلدى!
مەن ئۇلارنى قۇتقۇزۇپ ھۆرلۈككە چىقىراي دېگەندە،
ئۇلار مەن توغرۇلۇق يالغان گەپ قىلىدۇ!
14 ئۇلار ئورنىدا يېتىپ نالە قىلغاندا،

«كۆيۈپ كەتكەن»؛ بىراق ئۇلار خۇدا تەرەپتە ھېچ پىشمىغان، ئۇلارنىڭ خۇدا بىلەن بولغان مۇناسىۋىتى يوق دېيەرلىك.

70 «ئۇنىڭ كۈچى» ــ بەلكىم «ئۇنىڭ ئىرادىسى، ئىمان-ئېتىقادى»نى كۆرسىتىدۇ. ئۇلار بۇتپەرەس خەلق بىلەن كۆپ ئارىلىشىپ ئېتىقادى ئاجىزلاشقان. باشقا ئالىملارنىڭ پىكرىچە، «كۈچ» ئۇلارنىڭ ئەمگىكىنىڭ مېۋىسىنى كۆرسىتىدۇ.

71 ئىسرائىل تولىمۇ تۇتۇرۇقسىز بولۇپ، خۇدانىڭ سۆزىگە ھېچ ئىشەنمەي، بىردەم مىسىردىن، بىردەم ئاسۇرىيەدىن ياردەم سورايدۇ. ئەمەلىيەتتە ئىككىلا تەرەپ ئىسرائىلغا ساتقۇنلۇق قىلىدۇ.

72 ئايەتنىڭ ئاخىرقى قىسمىنىڭ باشقا ئىككى تەرجىمىسى: «ئۇلارنىڭ جامائىتى ئاڭلىغاندەك، ئۇلارنى جازالايمەن» ياكى «ئۇلار تويلىنىۋاتىدۇ» دەپ ئاڭلىغىنىمدىلا، ئۇلارنى جازالايمەن». يەنە باشقا تەرجىمىلىرىمۇ ئۇچرىشى مۇمكىن. ئىبرانىي تىلىنى چۈشىنىش تەس.

ماڭا كۆڭلىدە ھېچ نىدا قىلمىدى؛
ئۇلارنىڭ جامائەتكە يىغىلىشى پەقەت ئاش ۋە يېڭى شاراب ئۈچۈندۇر، خالاس[73]؛
ئۇلار مەندىن چەتلەپ كەتتى.
15 بەرھەق، مەن ئەسلى ئۇلارنى تەربىيىلىگەنمەن،
ئۇلارنىڭ بىلەكلىرىنى چىڭىتقۇزۇپ كۈچەيتكۈزگەنمەن؛
بىراق ئۇلار ماڭا قارشى يامانلىق قەستلەۋاتىدۇ.
16 ئۇلار بۇرۇلدى ــ بىراق بۇرۇلۇشى ھەممىدىن ئالىي بولغۇچىغا قايتىش ئۈچۈن ئەمەس؛
ئۇلار ئالدامچى بىر ئوقياغا ئوخشاش[74].
ئۇلارنىڭ ئەمىرلىرى ئۆزلىرىنىڭ غالجىرانە تىل-ئاھانەتلىرى ۋەجىدىن قىلىچلىنىدۇ؛
بۇ ئىش مىسىر زېمىنىدا ئۇلارنى مەسخىرىگە قالدۇرىدۇ.

«ئۇلار شامال تېرىيدۇ، قارا قۇيۇننى ئورىدۇ!»

8

1 كانايىنى ئاغزىڭغا سالغىن!
پەرۋەردىگارنىڭ ئۆيى ئۈستىدە بىر قورۇلتاز ئايلىنىپ يۈرىدۇ[75]!
چۈنكى ئۇلار مېنىڭ ئەھدەمنى بۇزغان،
تەۋرات-قانۇنۇمغا ئىتائەتسىزلىك قىلغان.
2 ئۇلار ماڭا: «ئى خۇدايىم، بىز ئىسرائىل خەلقى سېنى تونۇيمىز!» دەپ ۋارقىرايدۇ.

73 دېمەك، ئۇلارنىڭ ھېيتلىرى خۇدا ئۈچۈن ئەمەس، پەقەت ئۆز تاماشىلىرى ئۈچۈن ئۆتكۈزۈلىدۇ. باشقا بىرخىل تەرجىمىسى: «ئۇلار ئاش ۋە يېڭى شاراب تىلەپ (بۇتلىرىنى ئىشەندۈرۈش ئۈچۈن) ئۆز ئەتلىرىنى تىلىدۇ».

74 «ئالدامچى ئوقيا» توپ-توز ئاتمايدۇ، ئوقلار ھەردائىم بۇرۇلۇپ كېتىدۇ، ئەلۋەتتە. ئايەتنىڭ بىرىنچى قىسمىنىڭ باشقا خىل تەرجىمىلىرى بار.

75 قورۇلتاز پەقەت ئۆلۈكلەرگە ياكى «ئۆلەي دەپ قالغان» جانىۋارلارغا قىزىقىدۇ، ئەلۋەتتە. (باشقا خىل تەرجىمىلىرىدە «بۈركۈت» دېيىلىدۇ).

3 ئىسرائىل ياخشىلىق-مېھرىبانلىقنى تاشلىۋەتكەن[76]؛
شۇڭا دۈشمەن ئۇنى قوغلايدۇ.
4 ئۇلار ئۆزلىرى پادىشاھلارنى تىكلىگەن، بىراق مەن ئارقىلىق ئەمەس؛
ئۇلار بەزىلەرنى ئەمىر قىلغان، بىراق ئۇنىڭدىن خەۋىرىم يوق[77]؛
ئۇلار ئۆز جېنىغا زامىن بولۇش ئۈچۈن،
ئۆزلىرىگە بۇتلارنى كۈمۈش-ئالتۇنلىرىدىن ياسىغان.
5 ئى سامارىيە، سېنىڭ موزىيىڭ سېنى تاشلىۋەتتى[78]!
مېنىڭ غەزىپىم ئۇلارغا قوزغالدى؛
ئۇلار قاچانغىچە پاكلىقتىن يىراق تۇرىدۇ؟
6 شۇ نەرسە ئىسرائىلدىن چىققانغۇ —
ئۇنى بىر ھۈنەرۋەن ياسىغان، خالاس؛ ئۇ خۇدا ئەمەس؛
سامارىيەنىڭ موزىيى دەرۋەقە پارە-پارە چېقىۋېتىلىدۇ!
7 چۈنكى ئۇلار شامال تېرىدى، شۇڭا قارا قۇيۇننى ئورىدۇ!
ئۇلارنىڭ شادىسىدا ھېچ باشاقلار يوق، ئۇ ھېچ ئاش بەرمەيدۇ؛
ھەتتا ئاش بەرگەن بولسىمۇ، يات ئادەملەر ئۇنى يۇتۇۋالغان بولاتتى.[79]
8 ئىسرائىل يۇتۇۋېلىندى؛
ئۇلار يات ئەللەر ئارىسىدا يارىماس بىر قاچا بولۇپ قالدى؛
9 چۈنكى ئۇلار يالغۇز يۈرگەن ياۋايى ئېشەكتەك ئاسۇرىيەنى ئىزدەپ چىقتى؛
ئەفرائىم «ئاشنا»لارنى ياللىۋالدى.
10 گەرچە ئۇلار ئەللەر ئارىسىدىن «ياللىۋالغان» بولسىمۇ،
ئەمدى مەن ئۇلارنى يىغىپ بىر تەرەپ قىلىمەن؛

76 «ئىسرائىل ياخشىلىق-مېھرىبانلىقنى تاشلىۋەتكەن» — بۇ ئىككى بىسلىق سۆز؛ ئۇلار ئۆزلىرى ياخشىلىق قىلىشتىن قول ئۈزگەن ۋە شۇنىڭ بىلەن تەڭ، خۇدانىڭ ياخشىلىقىدىن مەھرۇم بولغان.

77 «ئۇنىڭدىن خەۋىرىم يوق» — دېمەك، بۇ ئىش ماڭا يات بولدى، مەن ئۇنى ئېتىراپ قىلمىدىم.

78 بۇ كىنايىلىك گەپ. ئىسرائىلدىكى موزاي شەكلىدىكى بۇت ئۇلارنى قۇتقۇزمىغان. «بائال» ۋە ئۇلارنىڭ ئەڭ چوڭ تاۋاپگاھى «بەيت-ئەل»دىكى بۇتمۇ «موزاي شەكلى»دە ئىدى (باشقا خىل تەرجىلىرىمۇ بار).

79 ئىسرائىللار ھەردائىم «بائال»دىن ياخشى ھوسۇل تىلەتتى. ئۇلارنىڭ ئويلىشىچە «بائال»نىڭ «ئالاھىدىلىكى» «مول ھوسۇل بېرىش»مىش.

ئۇلار تېزلا «ئەمرلەرنىڭ شاھى»نىڭ بېسىمى ئاستىدا تولغىنىپ كېتىدۇ[80].

11 ئەفرائىم «گۇناھ قۇربانلىق»لىرى ئۈچۈن قۇربانگاھلارنى كۆپەيتكىنى بىلەن،
بۇلار گۇناھ قوزغايدىغان قۇربانگاھلار بولۇپ قالدى.[81]

12 مەن ئۇنىڭ ئۈچۈن تەۋرات-قانۇنۇمدا كۆپ تەرەپلىمە نەرسىلەرنى يازغان بولساممۇ،
ئۇلار يات بىر نەرسە دەپ ھېسابلانماقتا.

13 ئۇلار قۇربانلىقلارغا ئامراق! ئۇلار ماڭا قۇربانلىقلارنى قىلىپ، گۆشىدىن يەيدۇ[82]،
بىراق پەرۋەردىگار بۇلاردىن ھېچ خۇرسەنلىك ئالمايدۇ؛
ئۇ ئۇلارنىڭ قەبىھلىكىنى ھازىر ئېسىگە كەلتۈرۈپ،
گۇناھلىرىنى ئۆز بېشىغا چۈشۈرىدۇ؛
ئۇلار مىسىرغا قايتىدۇ![83]

14 چۈنكى ئىسرائىل ئۆز ياسىغۇچىسىنى ئۇنتۇپ، «ئىبادەتخانا»لارنى قۇرىدۇ؛
يەھۇدا بولسا ئىستىھكاملاشتۇرۇلغان شەھەرلەرنى كۆپەيتكەن؛
بىراق مەن ئۇلارنىڭ شەھەرلىرى ئۈستىگە ئوت ئەۋەتىمەن،
ئوت بۇلارنىڭ قەلئە-ئوردىلىرىنى يەپ كېتىدۇ.

---

80 «ئەمرلەرنىڭ شاھى» ئاسۇرىيە پادىشاھىنىڭ مەخسۇس بىر ئۇنۋانى.

81 «گۇناھ قۇربانلىقى»لار توغرۇلۇق «لاۋ.» 4-5-بابلارنى كۆرۈڭ.

مەزكۇر قۇربانگاھلارنى «پەرۋەردىگارغا ئاتاپ» ياسالغاندى. ئەسلىدە خۇدانىڭ كۆرسەتمىلىرى بويىچە يېرۇسالېمدىنىدىكى ئىبادەتخانىنىڭ قۇربانگاھىدىن باشقا، ئىسرائىللارنىڭ ھېچقانداق قۇربانگاھنى ياسىماسلىقى كېرەك. دەرۋەقە، ئۇلار ياسالغاندىن كېيىن، تېزلا بۇتپەرەس تاۋاپگاھلارغا ئايلىنىپ قالغاندى.

82 بۇ ئايەتنىڭ ھەرخىل تەرجىمىلىرى بولغىنى بىلەن، ئومۇمىي مەنىسى تەرجىمىمىزنىڭكىدەك.

83 مىسىر ئىسرائىللار تۇنجى قېتىملىق ئەسىرلىككە ياكى قۇللۇققا چۈشكەن جاي.

قۇرۇق خۇشاللىق ۋە ھېيتلار

9

1 ئى ئىسرائىل، يات ئەل-يۇرتلاردەك خۇشال بولۇپ شادلىنىپ كەتمەڭلار؛
چۈنكى سەن خۇدايىڭدىن چەتنەپ پاھىشىلىككە بېرىلدىڭ؛
ھەربىر خاماندا سەن پاھىشە ھەققىگە ئامراق بولۇپ كەتتىڭ[84].
2 خامان ۋە شاراب كۆلچىكى ئۇلارنى باقالمايدۇ؛
يېڭى شاراب ئۇنى يەرگە قارىتىپ قويىدۇ.
3 ئۇلار پەرۋەردىگارنىڭ زېمىنىدا تۇرۇۋەرمەيدۇ؛
ئەفرائىم بەلكى مىسىرغا قايتىدۇ،
ئۇلار ئاسۇرىيەدە ھارام تاماقنى يەيدۇ.
4 ئۇلار پەرۋەردىگارغا ھېچ «شاراب ھەدىيە»لەرنى قۇيمايدۇ،
ئۇلارنىڭ قۇربانلىقلىرى ئۇنىڭغا ھېچ خۇرسەنلىك بولمايدۇ؛ ئۇلارنىڭ نېنى
ماتەم تۇتقۇچىلارنىڭ نېنىدەك بولىدۇ؛
ئۇنى يېگەن ھەركىم «ناپاك» بولىدۇ؛
بۇ نان ھەرگىز پەرۋەردىگارنىڭ ئۆيىگە كىرمەيدۇ.[85]

---

84 ئىسرائىل بۇتپەرەسلىك يولىغا كىرگەن بولسىمۇ، ئۇلار تېخى «ھەممە دىن ئوخشاش» دەپ، بۇتپەرەسلىك پائالىيەتلىرىنى «پەرۋەردىگارنىڭ نامىدا» ئۆتكۈزۈۋاتاتتى، شۇنداقلا شۇ پائالىيەتلىرىنى كۆپلەپ ئۆتكۈزۈپ يۈرمەكتە ئىدى. شۇنىڭ بىلەن تەڭ ئۇلار يەنىلا مۇسا پەيغەمبەرگە بۇيرۇلغان كونا ھېيتلارنىمۇ ساقلاپ قالغانىدى، ئۇلارغا ناھايىتى كۆڭۈل بۆلەتتى؛ مۇشۇنداق ھېيتلارنىڭ بولغىنىدىن خۇشال بولۇشۇپ، ھېيت-بايرام تەرەپلىرىدە خېلى «دىندار» بولۇپ كېتىشتى. ھوشىيا پەيغەمبەر مۇشۇ باپتىكى خەۋەرنى كۈز بايرىمىدا، يەنى «كەپىلەر ھېيتى» («كەپە تىكىش ھېيتى»)دا ئۇلارغا يەتكۈزگەن بولسا كېرەك.

«خامان» يىلنىڭ ئەجرىنىڭ نەتىجىسىنى يىغىدىغان جاي بولۇپ، خۇشاللىق بولىدىغان بىر سورۇن، ئەلۋەتتە. بىراق پاھىشە ئاياللار (خەقنىڭ پۇلى بىلەن) پات-پات شۇ سورۇنلارغا چىقاتتى. ئىسرائىللار خامانلىرىدا بەلكىم ئىككى جەھەتتە پاھىشىلىك قىلاتتى؛ (1) مۇشۇ ئاياللار بىلەن؛ (2) روھىي جەھەتتە «بائال»غا چوقۇنۇپ ئۇنىڭغا رەھمەت ئېيتىش پائالىيەتلىرىدە.

85 مۇسا پەيغەمبەرگە چۈشۈرۈلگەن قانۇن بويىچە ئادەم بولسۇن، نەرسە بولسۇن جەسەتكە تەگكەن بولسىلا، «ناپاك» دەپ ھېسابلىناتتى. «ناپاك» ئاشنى يېگەن ئادەمنىڭ ئۆزىمۇ «ناپاك» بولاتتى. شۇڭا «ماتەم تۇتقان» ئادەملەرنىڭ ھەممىسى (بىر مەزگىلگىچە) «ناپاك» دەپ ھېسابلىناتتى.

5 ئەمدى «جامائەتلەرنىڭ ئىبادەت سورۇنلىرى» كۈندە،
«پەرۋەردىگارنىڭ ھېيتى» بولغان كۈندە قانداق قىلارسىلەر؟[86]
6 چۈنكى مانا، ئۇلار ھەتتا ھالاكەتتىن قاچقان بولسىمۇ، مىسىر ئۇلارنى
يىغىۋېلىپ،
ئاندىن مېمفىس شەھىرى ئۇلارنى كۆمۈپ قويىدۇ[87].
ئۇلارنىڭ قەدىرلىك كۈمۈش بۇيۇملىرىنى بولسا، چاققاقلار ئىگىلىۋالىدۇ؛
ئۇلارنىڭ چېدىرلىرىنى يانتاق-تىكەنلەر باسىدۇ.[88]
7 ئەمدى ھېسابلىشىش كۈنلىرى[89] كەلدى،
يامانلىق قايتۇرىدىغان كۈنلەر كەلدى؛
ئىسرائىل بۇنى بىلىپ يەتسۇن!
سېنىڭ قەبىھلىكىڭنىڭ كۆپلۈكى تۈپەيلىدىن،
زور نەپرىتىڭ بولغىنى تۈپەيلىدىن،
پەيغەمبەر «ئەخمەق»، روھقا تەۋە بولغۇچى «ساراڭ» دەپ ھېسابلىنىدۇ.
8 پەيغەمبەر بولسا ئەفرائىم ئۈستىگە خۇدايىم بىلەن بىللە تۇرغان
كۆزەتچىدۇر؛
بىراق ئۇنىڭغا بارلىق يوللىرىدا قىلتاقلار قويۇلغان،

ئەمدى خۇدانىڭ جازاسى بىلەن ئىسرائىل يات ئەل ئارىسىدا ھەردائىم «ھارام-ناپاكلىق» بىلەن ئۇچراشقاچقا، ھەردائىم «ناپاك» بولىدۇ، شۇڭا ئۇلارنىڭ «خۇدانىڭ ئۆيىگە» ئۆزلىرى كىرىشى، شۇنداقلا ھەرقانداق «ئاش ھەدىيە»نى ئېلىپ كىرىشى قەتئىي مەنئى قىلىنغان.

86 بۇ بۇتپەرەس خەلقنىڭ «ناپاك بولىدىغانلىقى» «پەرۋەردىگارنىڭ ھېيتلىرىنى تەبرىكلىيەلمەسلىكى»، «ئىبادەت سورۇنلىرىغا قاتنىشالماسلىقى» قاتارلىقلار ئۇلارغا ئېغىر كەلگەنلىكى بەلكىم ئوقۇرمەنلەرگە غەلىتە تۇيۇلىدۇ. بىراق ئەسلىدە دۇرۇس بولغان بۇ پائالىيەتلەر خۇراپىي ئىشلارغا ئايلىنىپ قالغاندىن كېيىن، ئۇلار «بۇلارنى ھەردائىم قىلمىساق «يامان بولىدۇ»» دەپ ئويلاپ، قورقۇپ يۈرگەن بولسا كېرەك. تىرىك خۇدادىن قورقماي، خۇراپىيلىق يولىغا خىلاپلىق قىلىشتىن قورقۇش، ھەربىر خەلققە ناھايىتى نومۇس كەلتۈرىدىغان بىر ئىشتۇر.

87 مېمفىس شەھىرى يوغان، ھەيۋەتلىك يەر بولغانلىقى ئۈچۈن داڭقى چىققان.

88 بۇ ئايەتتە «قەدىرلىك كۈمۈش بۇيۇملىرى» ۋە «چېدىرلىرى» بولسا كۈمۈش بىلەن ھەللەنگەن بۇتلار، شۇنداقلا شۇ بۇتلارغا «ماكان بولغان» چېدىرلار كۆزدە تۇتۇلۇشى مۇمكىن.

89 ئىبرانىي تىلىدا «يوقلاش كۈنلىرى».

خۇداسىنىڭ ئۆيىدىمۇ نەپرەت ئۇنى كۈتمەكتە[90].
9 گىبېئاھنىڭ كۈنلىرىدىكىدەك[91] ئۇلار ئۆزلىرىنى چوڭقۇر بۇلغىغان،
ئۇ ئۇلارنىڭ قەبىھلىكىنى ئېسىگە كەلتۈرىدۇ،
ئۇلارنىڭ گۇناھلىرىنى جازالايدۇ.

10 — چۆل-باياۋاندا ئۈزۈم ئۇچراپ قالغاندەك، مەن سەن ئىسرائىلنى تاپقان؛
ئەنجۈر دەرىخىدە تۇنجى پىشقان مېۋىنى كۆرگەندەك، ئاتا-بوۋىلىرىڭلارنى ياخشى كۆرگەنمەن؛
ئاندىن ئۇلار «بائال-پېئور»نى ئىزدەپ باردى،[92]
ئۆزلىرىنى ئاشۇ نومۇسلۇق نەرسىگە بېغىشلىدى،
ئۇلار ئۆزلىرىنىڭ «سۆيگۈچىسى»گە ئوخشاش يىرگىنچلىك بولدى[93].
11 ئەفرائىمنىڭ بولسا، شان-شەرىپى قۇشتەك ئۇچۇپ كېتىدۇ
— خۇددى تۇغۇلۇش بولۇپ باقمىغاندەك،
ھامىلە بولۇپ باقمىغاندەك،
بويىدا ئاپىرىدە بولۇش بولۇپ باقمىغاندەك![94]
12 ھەتتا ئۇلار پەرزەنتلىرىنى چوڭ قىلغان بولسىمۇ،
مەن لېكىن ئۇلارنى بىرىنى قالدۇرماي جۇدا قىلىمەن؛
بەرھەق، ئۇلاردىن ئايرىلىپ كەتكىنىمدىن كېيىن، ئۇلارنىڭ ھالىغا ۋاي!

---

90 ھەقىقىي پەيغەمبەرنىڭ دۈشمەنلىرى (كاھىنلار ۋە ساختا پەيغەنبەرلەر بولسا كېرەك) ھەتتا خۇدانىڭ ئىبادەتخانىسىدىمۇ ئۇنى قەستلىمەكچى بولۇۋاتاتتى.
91 «گىبېئاھنىڭ كۈنلىرى» — گىبېئاھ شەھىرىدە بەچچىۋازلىق ھەم قاتىللىق يۈز بەرگەن، ئىسرائىلنى ناھايىتى شەرمەندىچىلىكتە قالدۇرغان («ھاك.» 17-19-بابلار).
92 «بائال-پېئور» دېگەن بۇت ۋە بۇ بۇتقا مۇناسىۋەتلىك نومۇسسىزلىق «چۆل.» 25-بابتا خاتىرىلەنگەن. دېمىسەكمۇ، بۇ ئىشلار ئىسرائىل چۆل-باياۋاندا يۈرگەن ۋاقىتتا يۈز بەرگەن.
93 دېمەك، ئۇلار ئۆزلىرى چوقۇنغان يىرگىنچلىك بۇتقا ئوخشاش بولدى.
باشقا بىرخىل تەرجىمىسى «ئۆز سۆيگىنىگە ئوخشاش يىرگىنچلىك بولدى».
94 «ئەفرائىمنىڭ شان-شەرىپى» — ئۇلارنىڭ پەخرى بولغان ئەۋلاد-پەرزەنتىنى كۆرسىتىدۇ. خۇدا ئۇلارنى ئاگاھلاندۇرىدۇكى، ئەۋلاد-پەرزەنتىڭلار مەۋجۇت بولۇپ باقمىغاندەك بولىسىلەر (12-ئايەتنىمۇ كۆرۈڭ).

13 مەن كۆرگىنىمدە، ئەفرائىمنىڭ ئەھۋالى چىمەنزاردا تىكلەنگەن بىر «تۇر شەھىرى»دەك ئىدى؛
بىراق ئەفرائىم باللىرىنى قەتل قىلغۇچىغا چىقىرىپ بېرىدۇ.(95)
14 ئۇلارغا بەرگىن، ئى پەرۋەردىگار ــ زادى نېمە بەرگىنىڭ تۈزۈك؟ ــ
ئۇلارغا بالا چۈشۈپ كېتىدىغان بالىياتقۇ، قۇرۇق ئەمچەكلەرنى بەرگىن(96)!
15 ئۇلارنىڭ بارلىق رەزىللىكىنى گىلگالدىن تاپقىلى بولىدۇ(97)؛
چۈنكى مەن شۇ يەردە ئۇلاردىن نەپرەتلەندىم؛
ئۇلارنىڭ قىلمىشلىرىنىڭ رەزىللىكى تۈپەيلىدىن،
ئۇلارنى ئۆيۈمدىن ھەيدىۋېتىمەن؛
مەن ئۇلارنى يەنە سۆيمەيمەن؛
ئۇلارنىڭ ئەمىرلىرىنىڭ ھەممىسى تەرسالىق قىلىدۇ.
16 ئەفرائىم ئەمدى ئۇرۇۋېتىلدى؛
ئۇلارنىڭ يىلتىزى قاغجىراپ كەتتى، ئۇلار ھېچ مېۋە(98) بەرمەيدۇ؛
ھەتتا ئۇلار مېۋە بەرسىمۇ،
بالىياتقۇسىنىڭ سۆيۈملۈك مېۋىلىرىنى ئۆلتۈرۈۋېتىمەن.
17 مېنىڭ خۇدايىم ئۇلارنى چەتكە قاقتى،
چۈنكى ئۇلار ئۇنىڭغا قۇلاق سالمىدى؛
ئۇلار ئەللەر ئارىسىدا سەرسان بولىدۇ.

---

95 «تۇر» لىۋانغا جايلاشقان كۈچلۈك ۋە مۇستەھكەم پورت-دۆلەت ئىدى. باشقا تۆت خىل تەرجىمىسى بار. ئىبرانىي تىلىنى چۈشىنىش تەس.
96 پەيغەمبەرنىڭ بۇ دۇئاسى بەلكىم ئۇلارنى باللارنىڭ قەتل قىلىنىشى ئازابىنى كۆرمىسۇن، دېگەننى بىلدۈرىدۇ.
97 «گىلگال» ئۇلارنىڭ ئىككىنچى چوڭ بۇتپەرەس تاۋاپگاھى ئىدى.
98 «مېۋە» ــ مۇشۇ يەردە باللارنى كۆرسىتىدۇ. ئايەتنىڭ ئىككىنچى قىسمىنى كۆرۈڭ.

پەرۋەردىگارنى ئىزدەش ۋاقتى كەلدى!

10

1 ئىسرائىل باراقسان بىر ئۈزۈم تېلىدۇر؛
ئۇ ئۆزى ئۈچۈن مېۋە چىقىرىدۇ؛
مېۋىسى كۆپەيگەنسېرى ئۇ قۇربانگاھلارنىمۇ كۆپەيتكەن؛
زېمىنىنىڭ ئېسىللىقىدىن ئۇلار «ئېسىل» بۇت تۈۋرۈكلىرىنى ياسىدى.[99]
2 ئۇلارنىڭ كۆڭلى ئالا؛
ئۇلارنىڭ گۇناھكارلىقى ھازىر ئاشكارىلىنىدۇ؛
ئۇ ئۇلارنىڭ قۇربانگاھلىرىنى چېقىپ غۇلىتىدۇ،
ئۇلارنىڭ بۇت تۈۋرۈكلىرىنى بۇزۇۋېتىدۇ.
3 چۈنكى ئۇلار پات ئارىدا: «بىزدە پادىشاھ يوق، چۈنكى پەرۋەردىگاردىن قورقمىدۇق؛
پادىشاھىمىز بار بولسىمۇ، ئۇ بىزگە نېمە قىلىپ بېرىدۇ؟» ــ دەيدىغان بولىدۇ.[100]
4 ئۇلار گەپلەرنى قىلىۋېرىدۇ، ئەھدىنى تۈزۈپ قويۇپ يالغاندىن قەسەم ئىچىدۇ؛
شۇڭا ئۇلار ئارىسىدىكى دەۋالىشىشلار[101] ئېتىزدىكى چۆنەكلەرگە شۈمبۇيا ئۈنۈپ كەتكەندەك بولىدۇ.
5 سامارىيەدە تۇرۇۋاتقانلار «بەيت-ئاۋەن»نىڭ موزىيى ئۈچۈن غەم-ئەندىشىگە چۈشىدۇ؛
«بەيت-ئاۋەن»دىكىلەر دەرۋەقە ئۇنىڭ ئۈستىگە ماتەم تۇتىدۇ،
ئۇنىڭ «بۇتپەرەس كاھىن»لىرىمۇ ئۇنىڭ ئۈچۈن شۇنداق قىلىدۇ؛

---

99 دېمىسەكمۇ، بۇ قۇربانگاھلار ۋە تۈۋرۈكلەر بۇتلارغا ئاتالغانىدى. باشقا بىرخىل تەرجىمىسى: «ئۇ (خۇدا) ئىسرائىلنىڭ مېۋىسىنى كۆپەيتىشى بىلەن، ئىسرائىل قۇربانگاھلىرىدىكى بۇت تۈۋرۈكلەر كۆپەيدى؛ ئۇ (خۇدا) ئۆز زېمىنىغا ياخشىلىقنى كۆپەيتىشى بىلەن، ئۇ (ئىسرائىل) بۇتلارغا ئاتالغان تۈۋرۈكلەرنى تېخىمۇ ياخشى قىلدى».
100 بۇ بېشارەت ئىسرائىلنىڭ سۈرگۈن قىلىنغاندىن كېيىن نېمە دەيدىغانلىقىنى كۆرسىتىدۇ.
101 باشقا بىرخىل تەرجىمىسى: «...ئۇلارنىڭ بېشىغا چۈشكەن جازالار...».

ئۇلار «بەيت-ئاۋەن»نىڭ «شان-شەرىپى»[102] ئۈچۈن ئازابلىنىدۇ،
چۈنكى ئۇ سۈرگۈن قىلىندى!
6 بەرھەق، شۇ نەرسە «جېدەلخور پادىشاھ»[103] ئۈچۈن ھەدىيە قىلىنىپ،
ئاسۇرىيەگە كۆتۈرۈلۈپ كېتىلىدۇ؛
ئەفرائىم ئىزا-ئاھانەتكە قالىدۇ،
ئىسرائىل ئۆز «ئەقلى»دىن خىجىل بولىدۇ.
7 سامارىيەنىڭ بولسا، پادىشاھى دېڭىز دولقۇنلىرى ئۈستىدىكى خەشەكتەك
يوقىلىپ كەتتى؛
8 «ئاۋەن»دىكى «يۇقىرى جايلار»، يەنى «ئىسرائىلنىڭ گۇناھى»[104]
بىتچىت قىلىنىدۇ؛
قۇربانگاھلىرىنى تىكەن-جىغانلار باسىدۇ؛
ئۇلار تاغلارغا: «ئۈستىمىزنى يېپىڭلار!»، دۆڭلۈكلەرگە: «ئۈستىمىزگە
ئۆرۈلۈپ چۈشۈڭلار!» ــ دەيدۇ.

9 ــ ئى ئىسرائىل، گىبېئاھنىڭ كۈنلىرىدىن باشلاپ سەن گۇناھ قىلىپ كەلدىڭ؛
ئىشلار شۇ پېتى تۇرۇۋەردى؛
رەزىللىكنىڭ باللىرى ئۈستىگە قىلىنغان جەڭ ئۇلارنى گىبېئاھتا
بېسىۋەتمىدىمۇ؟[105]

102 «بەيت-ئاۋەن»نىڭ «شان-شەرەپ»ى، يەنى موزاي شەكلىدىكى بۇت بولسا، كىنايىلىك گەپ، ئەلۋەتتە. ئوقۇرمەنلەرنىڭ ئېسىدە بولىدۇكى، «بەيت-ئاۋەن» دېگەن سۆزنىڭ ئۆزى كىنايىلىك گەپتۇر (مەنىسى: «يوق بىرنەرسە»نىڭ ئۆيى).
103 ئاسۇرىيە پادىشاھىنى دېمەكچى. يۇقىرىقى 13:5-ئايەتتىكى ئىزاھاتنى كۆرۈڭ.
104 «ئاۋەن» («يوق نەرسە») يەنى «بەيت-ئاۋەن». «يۇقىرى جايلار» ــ بۇتپەرەسلىك قىلىدىغان مەخسۇس جايلار. «ئىسرائىلنىڭ گۇناھى» ــ ئۇلار چوقۇنغان بۇتنى كۆرسەتسە كېرەك.
105 گىبېئاھ شەھىرىدا بولغان رەزىل ۋەقە (بەچچىۋازلىق ھەم قاتىللىق) «ھاك.» 17-19-بابلاردا خاتىرىلەنگەن. بۇ ئايەتكە قارىغاندا بۇ گۇناھ شۇ كۈنلەردىن تارتىپ ئىسرائىلدىن ئايرىلمىغان. شۇ ۋەقە بولغاندىن كېيىن، گىبېئاھدىكىلەر توۋا قىلمىدى، شۇنىڭ بىلەن ئىسرائىلنىڭ باشقا قەبىلىلىرى ئۇلارغا قارشى جەڭ قىلىپ ئۇلارنى بىتچىت قىلغان. بېشارەتكە قارىغاندا، بۇنداق بىر جەڭ يەنە ئېلىپ بېرىلىشى كېرەك؛ لېكىن بۇ قېتىم پۈتكۈل ئىسرائىلغا قارشى شۇنداق بىر جەڭ بولىدۇ.

10 مەن خالىغىنىمدا ئۇلارنى جازالايمەن؛
ئۇلار ئىككى گۇناھى تۈپەيلىدىن ئەسىرگە چۈشۈشكە توغرا كەلگەندە،
يات قوۋملار ئۇلارغا ھۇجۇم قىلىشقا يىغىلىدۇ.[106]
11 ئەفرائىم بولسا كۆندۈرۈلگەن بىر ئىنەكتۇر،
ئۇ خامان تېپىشكە ئامراق؛
مەن ئۇنىڭ چىرايلىق گەدىنىنى ئۇپراشتىن ئاياپ كەلدىم؛
بىراق ھازىر ئۇنىڭغا بويۇنتۇرۇق سېلىپ ھەيدەيمەن؛
يەھۇدا يەر ھەيدىسۇن!
ياقۇپ ئۆزى ئۈچۈن يەرنى تىرنىلىشى كېرەك[107].
12 ئۆزۈڭلارغا ھەققانىيلىق بىلەن تېرىڭلار،
مېھىر-مۇھەببەت ئىچىدە ھوسۇل ئالىسىلەر؛
بوز يېرىڭلارنى چاناپ ئېچىڭلار؛
چۈنكى پەرۋەردىگارنى ئىزدەش ۋاقتى كەلدى،
ــ تا ئۇ ئۇستۈڭلارغا ھەققانىيلىقنى ياغدۇرغۇچە!
13 بىراق سىلەر رەزىللىكنى ئاغدۇردۇڭلار،
قەبىھلىك ھوسۇلىنى ئوردۇڭلار،
يالغانچىلىقنىڭ مېۋىسىنى يېدىڭلار؛
چۈنكى سەن ئۆز يولۇڭغا، يەنى باتۇرلىرىڭنىڭ كۆپلۈكىگە ئىشىنىپ تاياندىڭ؛
14 قوۋملىرىڭ ئارىسىدا چۇقان-سۈرەن كۆتۈرۈلىدۇ؛

106 «ئىككى گۇناھى» ــ نىمە ئىكەنلىكى توغرۇلۇق ئالىملارنىڭ ھەرخىل پەرەزلىرى بار. ئىسرائىلنىڭ ئىككى جاي (بەيت-ئەل ۋە دان)دا چوڭك بۇتنى ياسىغانلىقنى كۆرسىتىشى مۇمكىن («1پاد.» 12-باب). بۇ ئايەتنىڭ باشقا خىل تەرجىمىلىرى بار.

107 دېھقان ئۆزىنىڭ ئامراق ئىنىكىنى (خۇدا دېھقان، ئىسرائىل ئىنەك) تېخى ئېغىر ئەمگەككە سالمىغان، پەقەت خامان تېپىشكە سالغان (خامان تېپىش يېنىك ئىش ھەم تېپىلگەن دانلاردىن يېيەلەيدىغانلىقى ئۈچۈن ئىنەك ئۇنىڭغا ئامراق، ئەلۋەتتە). بىراق ئىنەك جايىل بولۇپ كەتكەچكە (16:4نى كۆرۈڭ) ھازىر قاتتىق ئەمگەك كۈنلىرى كەلدى: 12-ئايەت بويىچە، يەھۇدا ۋە ئىسرائىل خۇدا ئۈچۈن «يەر ھەيدىمىسە» (توۋا قىلىش جەريانىدىكى جاپالىق يولغا كىرمىسە)، ئۇلار بەلكى ئاسۇرىيە ياكى بابىل ئۈچۈن قاتتىق ئەمگەك قىلىدىغان بولىدۇ.

شالمان جەڭ كۈندە بەيت-ئاربەلنى بەربات قىلغاندەك،
بارلىق قورغانلىرىڭ بەربات قىلىنىدۇ؛
(شۇ كۈنى بەيت-ئاربەلدىكى ئانا-باللار تەڭلا پارە-پارە قىلىۋېتىلمىگەنمۇ؟)[108] —
15 ئەمدى ئۆچىغا چىققان رەزىللىكىڭ تۈپەيلىدىن،
ئوخشاش بىر كۈن سېنىڭ بېشىڭغا چۈشۈرۈلىدۇ، ئى بەيت-ئەل![109]
تاڭ سەھەردىلا ئىسرائىلنىڭ پادىشاھى پۈتۈنلەي ئۈزۈپ تاشلىنىدۇ[110].

ئىسرائىل، سۆيۈملۈك بالام! سېنى قانداقمۇ تاشلاپ قويىمەن؟

11

1 ئىسرائىل بالا چېغىدا، مەن ئۇنى سۆيدۇم،
شۇنىڭ بىلەن ئوغلۇمنى مىسىردىن چىقىشقا چاقىردىم.
2 بىراق ئۇلار خەلقىمنى چاقىرىۋىدى،
ئۇلار دەرھال ھۇزۇرۇمدىن چىقىپ كەتتى[111]؛
ئۇلار «بائال»لارغا قۇربانلىق قىلىشقا باشلىدى،
ئويما مەبۇدلارغا ئىسرىق سالدى.

---

108 «شالمان» بەلكىم ئاسۇرىيە پادىشاھى «شالمانئەزەر III» ياكى «شالمانئەزەر V»نى، «بەيت-ئاربەل» بەلكىم گالىلىيەدىكى «ئاربىلا»نى كۆرسىتىشى مۇمكىن. تارىختى تەپسىلاتلار ھازىر بىزگە نامەلۇم، بىراق ئىسرائىلغا بولغان ئاگاھ ناھايىتى ئېنىقتۇر.

109 دېمەك، ئۇلارنىڭ «بەيت-ئەل»دە قىلغان رەزىللىكلىرى ئۆز بېشىغا «بەيت-ئاربەل»دىكىدەك بىر كۈننى چۈشۈرىدۇ.

110 «تاڭ سەھەردىلا» — دېمەك، «جەڭ بېشىدىلا» (جەڭ ئادەتتە سەھەردە باشلىناتتى)؛ ياكى «بەك تېزلا» دېگەن مەنىدە.

111 «ئۇلار» — بۇ پەيغەمبەرلەرنى ياكى ئىسرائىل مىسىردىن چىققاندا ئۇچرىغان «موئاب»دىكىلەرنى ۋە ياكى قانائانغا كىرگەندىن كېيىن ئۇچراشقان قانائاندىكىلەرنى كۆرسىتىشى مۇمكىن.

ئايەت ئۈستىدىكى ئىككى باشقا كۆزقاراش ئىپادىلەيدىغان باشقا ئىككى تەرجىمىسى بار: (1) «ئۇلار (پەيغەمبەرلەر) ئۇلارنى چاقىرغانسىرى، ئۇلار (ئىسرائىل) ئۆزلىرىنى ئۇلاردىن (پەيغەمبەرلەردىن) نېرى قىلدى»؛ (2) «مەن (خۇدا) ئۇلارنى چاقىرغانسىرى، ئۇلار ئۆزلىرىنى ھۇزۇرۇمدىن نېرى قىلدى». ئاخىرقى تەرجىمە مىلادىيەدىن ئىلگىرىكى 3-ئەسىردىكى «سېپتۇئاگىنت» (LXX) گرېك تەرجىمىسىگە ئەگىشىدۇ.

3 ئەفرائىمغا مېڭىشنى ئۆگەتكۈچى ئۆزۈم ئىدىم،
ئۇنىڭ قولىنى تۇتۇپ ۋە يۆلەپ ــ
بىراق ئۆزىنى ساقايتقۇچىنىڭ مەن ئىكەنلىكىمنى ئۇلار بىلمىدى.
4 مەن ئادىمەتچىلىكنىڭ كۆيۈنۈش رىشتىلىرى بىلەن،
سۆيگۈنىڭ تارلىرى بىلەن ئۇلارنىڭ كۆڭلىنى تارتتۇالدىم؛
مەن ئۇلارغا خۇددى ئېڭىكىدىن بويۇنتۇرۇقنى ئېلىۋەتكۈچى بىرسىدەك بولغانمەن،
ئېگىلىپ ئۆزۈم ئۇلارنى ئوزۇقلاندۇرغانمەن.
5 ئۇلار مىسىرغا قايتىدىغان بولمامدۇ؟
ئاسۇرىيەلىك دەرۋەقە ئۇلارنىڭ پادىشاھى بولىدىغان ئەمەسمۇ؟[112]
ــ چۈنكى ئۇلار يېنىمغا قايتىشنى رەت قىلدى!
6 قىلىچ ئۇنىڭ شەھەرلىرىدە ھەريان ئوينىتىلىدۇ؛
دەرۋازىسىدىكى تۆمۈر بالداقلارنى ۋەيران قىلىپ يەپ كېتىدۇ؛
بۇ ئۆز ئەقىللىرىنىڭ كاساپىتىدۇر!
7 بەرھەق، مېنىڭ خەلقىم مەندىن چەتلەپ كېتىشكە مەپتۇن بولدى؛
ئۇلار ھەممىدىن ئالىي بولغۇچىغا نىدا قىلىپ چاقىرسىمۇ،
لېكىن ھېچكىم ئۇلارنى كۆتۈرمەيدۇ.[113]
8 مەن قانداقمۇ سېنى تاشلاپ قويىمەن، ئى ئەفرائىم؟
مەن قانداقمۇ سېنى دۈشمەنگە تاپشۇرىمەن، ئى ئىسرائىل؟!
قانداقمۇ سېنى ئادماھ شەھىرىدەك قىلىمەن؟!
سېنى قانداقمۇ زەبوئىم شەھىرىدەك بىر تەرەپ قىلىمەن؟![114]
قەلبىم ئىچ-باغرىمدا قايناپ كېتىۋاتىدۇ،

---

112 ئىسرائىل مىسىر ۋە ئاسۇرىيەدىن ياردەم ئىزدەپ ئۇلارنىڭ يېنىغا «چىقتى». ئەمدى بۇ ئايەتتە تىلغا ئېلىنغان ئۇلارنىڭ «چىقىش»ى ياكى «قايتىش»ى (1- ۋە 2-ئايەتنى كۆرۈڭ) بولسا قاچقۇن مۇساپىر سۈپىتىدە (مىسىرغا) ياكى ئەسىر سۈپىتىدە (ئاسۇرىيەگە) بولىدۇ.

113 «ئۇلار...» بەلكىم پەيغەمبەرلەرنى كۆرسىتىدۇ.

114 «ئادماھ» ۋە «زەبوئىم» دېگەن شەھەرلەر ئېغىر گۇناھلىرى تۈپەيلىدىن سودوم ۋە گومورا بىلەن تەڭ ئاسماندىن ياغقان ئوت-گۈڭگۈرت تەرىپىدىن پۈتۈنلەي ھالاك بولدى.

مېنىڭ بارلىق رەھىمدىللىقىم قوزغىلىۋاتىدۇ!
9 غەزىپىمنىڭ قەھرىنى يۈرگۈزمەيمەن،
ئەككىنچى يەنە ئەفرائىمنى يوقاتمايمەن؛
چۈنكى مەن ئىنسان ئەمەس، تەڭرىدۇرمەن،
ــ يەنى ئاراڭدا بولغان پاك-مۇقەددەس بولغۇچىدۇرمەن؛
مەن دەرغەزەپ بىلەن كەلمەيمەن.(115)
10 ئۇلار پەرۋەردىگارنىڭ كەينىدىن ماڭىدۇ؛
ئۇ شىردەك ھۆركىرەيدۇ؛
ئۇ ھۆركىرىگەندە، ئەمدى باللىرى غەربتىن تىترىگەن ھالدا كېلىدۇ؛
11 ئۇلار مىسىردىن قۇشتەك،
ئاسۇرىيە زېمىنىدىن پاختەكتەك تىترىگەن ھالدا چىقىپ كېلىدۇ؛
شۇنىڭ بىلەن ئۇلارنى ئۆز ئۆيلىرىگە ماكانلاشتۇرىمەن، ــ دەيدۇ پەرۋەردىگار.(116)

ئۆتكەن ئىشلارنى ئەسلەپ ساۋاق ئېلىڭلار!

12 ئەفرائىم مېنى يالغان گەپلىرى بىلەن كۆمۈۋېتىدۇ؛
يەھۇدامۇ تەڭرىگە، يەنى ئىشەنچلىك، پاك-مۇقەددەس بولغۇچىغا تۇتۇرۇقسىز بولدى.(117)

12

1 ئەفرائىمنىڭ يېگىنى شامالدۇر،
ئۇ شەرق شامىلىنى قوغلاپ يۈرىدۇ(118)؛

115 باشقا بىرخىل تەرجىمىسى: «مەن شەھەرگە (جازالاشقا) كىرمەيمەن.
قارىغاندا ئاخىر بېرىپ خۇدا يەنىلا ئىسرائىلغا توۋا قىلىش پۇرسىتىنى يارىتىپ بېرىدۇ.

116 ئىسرائىل (ئەفرائىم)دىكىلەردىن بەزىلەر ئاۋۋال يەھۇدادىن پاناھ تاپقان، ئاندىن كېيىن يەھۇدا بىلەن تەڭ بابىل ئىمپېرىيەسىگە سۈرگۈن بولغان. ئاندىن ئۇلار بىلەن تەڭ قانائانغا (پەلەستىنگە) قايتىپ كەلگەن ــ ئاجىزلىقتا، «تىترىگەن ھالدا» قايتىپ كەلگەن («2تار.» 9:1-3، «ئەزرا» 1-2-باب).

117 باشقا بىرخىل تەرجىمىسى: «يەھۇدا يەنىلا خۇدا بىلەن بىللە ھۆكۈمدارلىق قىلىدۇ، ئۇ پاك-مۇقەددەس بولغۇچىغا سادىقتۇر». بىزنىڭچە 12-باب، 2-ئايەتكە قارىغاندا بۇخىل تەرجىمىسى قەتئىي مۇمكىن ئەمەس.

118 دېمەك، ئەفرائىم گېپى تۇتۇرۇقسىز، «شامالغا باققۇچى» ئەل ئىدى.

ئۇ كۈنلەپ يالغانچىلىق، زۇلۇم-زورلۇقنى كۆپەيتمەكتە؛
ئۇلار ئاسۇرىيە بىلەن ئەھدە تۈزىدۇ،
شۇنىڭدەك مىسىرغا ماي «سوغىلىرى» كۆتۈرۈپ ئاپىرىلىدۇ.(119)
2 پەرۋەردىگارنىڭ يەھۇدا بىلەنمۇ بىر دەۋاسى بار؛
ئۇ ياقۇپنى يوللىرى بويىچە جازالايدۇ؛
ئۇنىڭ قىلمىشلىرىنى ئۆز ئۇستىگە قايتۇرىدۇ.
3 ئۇ بالىياتقۇدا تۇرۇپ ئاكىسىنى تاپىنىدىن تۇتۇۋالغان(120)،
ئۆز كۈچى بىلەن خۇدا بىلەن ئېلىشقان؛
4 ئۇ بەرھەق پەرىشتە بىلەن ئېلىشىپ، غەلىبە قىلدى؛
ئۇ يىغلىدى، ئۇنىڭغا دۇئا-تىلاۋەت قىلدى؛
خۇدا ئۇنى بەيت-ئەلدە تېپىۋالدى(121)،
ۋە شۇ يەردە بىزگە سۆز قىلدى(122)؛
5 ــ يەنى پەرۋەردىگار، ساماۋى قوشۇنلارنىڭ سەردارى بولغان خۇدا،

119 بۇ «ماي» شۈبھىسىزكى، مىسىرنىڭ ياردىمىنى ئېلىش ئۈچۈن ئەۋەتىلگەن.

120 ئۇقۇرمەنلەرنىڭ ئېسىدە باركى، «ياقۇپ» دېگەن ئىسىمنىڭ مەنىسى ئەسلىدە: «ئۇ (خۇدا) تاپىنىڭدا بولسۇن» (دېمەك، ئۇ سەن (خۇدا) بىلەن بىللە بولسۇن)؛ بىراق ياقۇپ پەيغەمبەرگە شۇ ئىسىمنىڭ قويۇلۇشىنىڭ سەۋەبى: ــ (1) ئۇ ئاكىسىنىڭ تاپىنىنى تۇتقان (تۇغۇلغاندا)؛ (2) بۇ ئىسىمنىڭ «ئالدامچى» دېگەن كۆچمە مەنىسى بار؛ ئۇ كېيىنكى كۈنلەردە ئاكىسىنى ئىككى قېتىم «روھىي مىراس»تىن ئالداپ قويغان («يار.» 25-باب).

ئاخىردا ئۇ بۇ ئالدامچىلىقتىن تولۇق قولپ، ئاكىسىدىن ئەپۇ سورىغان («يار.» 33-بابنىمۇ كۆرۈڭ).

121 ئىبرانىي تىلىدا «ئۇ ئۇنى بەيت-ئەلدە تېپىۋالدى». شۇڭا باشقا بىر خىل تەرجىمىسى: «ئۇ (ياقۇپ) ئۇنى (خۇدانى) تېپىۋالدى».

122 بۇ تارىخىي ۋەقەلەرنىڭ ئەھمىيىتى بەلكىم: (1) ياقۇپ ئەسلى بىر ئالدامچى؛ (2) بىراق ئۇ ئېتىقاد ئارقىلىق خۇدانىڭ پەرىشتىسىدىن بەخت-بەرىكەتكە ۋە خۇدانىڭ ئىلتىپاتىغا ئېرىشكەن؛ (3) كېيىن ئۇ باشقىچە بىر ئادەم، ئېتىقادلىق، شەپقەتلىك بولۇپ چىقتى (ئىسرائىل دەپ ئاتالدى). (4) خۇدا ئەسلى بۇ ئىشلارنى «بەيت-ئەل»دە (ياقۇپنى چارقىرغان ۋاقتىدا) باشلىغان، ياقۇپقا، شۇنداقلا ئەۋلادلىرىغا بەخت ئاتا قىلىدىغان ۋەدىلەرنى قىلغان؛ (5) شۇڭا ئىسرائىل «بەيت-ئەل»نىڭ ھەققىي ئەھمىيىتىنى ئەسلىشى كېرەك؛ (6) ئۇلار بۇ ئىشلاردىن ساۋاق ئالسۇنكى، «خۇدا مېنىمۇ (ياقۇپقا ئوخشاش) يامان ئالدامچىلىقتىن دۈرۈس، ئېتىقادلىق ئادەمگە ئۆزگەرتەلەيدۇ»؛ (7) «شۇڭا خۇدانىڭ كۈچىگە تايىنىپ ئۇنىڭغا قايتىشىم كېرەك».

ۋەقەلەر «يار.» 25-32-بابلاردا خاتىرىلەنگەن. باشقا بىرنەچچە خىل تەرجىمىلەر ئۈچۈرىشى مۇمكىن.

ــ «پەرۋەردىگار» بولسا ئۇنىڭ خاتىرە نامىدۇر![123]
6 شۇڭا سەن، خۇدايىڭ ئارقىلىق، ئۇنىڭ يېنىغا قايت؛
مېھرىبانلىق ۋە ئادالەتنى قولۇڭدىن بەرمە،
خۇدايىڭغا ئۈمىد باغلاپ، ئۇنى ئىزچىل كۈتكىن.

ئالدامچى سودىگەر

7 مانا بۇ سودىگەر![124] ئۇنىڭ قولىدا ئالدامچىلىق تارازىسى بار؛
ئۇ بوزەك قىلىشقا ئامراقتۇر.
8 ئەفرائىم: «مەن دەرۋەقە بېيىدىم،
ئۆزۈمگە كۆپ بايلىقلارنى توپلىدىم؛
بىراق ئۇلار بارلىق ئەجرلىرىمدە مەندىن ھېچ گۇناھىي قەبىھلىكنى[125] تاپالمايدۇ!» ــ دەيدۇ.
9 بىراق مىسىر زېمىنىدىن تارتىپ مەن پەرۋەردىگار سېنىڭ خۇدايىڭ بولغانمەن،

123 ئۇقۇرمەنلەرنىڭ ئېسىدە باركى، ياقۇپ ئۆزى بىلەن ئېلىشقان پەرىشتىنىڭ نامىنى سورىغان. شۇ چاغدا ئۇ نامىنى ئۇنىڭغا ئېيتمىغان. كېيىن خۇدا بۇ نامىنىڭ «ياھۋەھ» (تەرجىمىمىزدە، «پەرۋەردىگار» دېيىلىدۇ) ئىكەنلىكىنى مۇسا پەيغەمبەرگە ئايان قىلىپ چۈشەندۈرگەن (ياھۋەھ ــ «ئۆزگەرمەس»، «ئەزەلدىن بار بولغۇچى»، «ئەھدىسىگە ھەردائىم سادىق بولغۇچى» دېگەن مەنىلەرنى ئۆز ئىچىگە ئالىدۇ). شۇڭا بۇ نام ئىسرائىلغا ئۈمىد بېرىشى كېرەك ئىدى.
124 «سودىگەر» ــ ئىبرانىي تىلىدا «قانائان» ياكى «قانائانلىق» دېگەنلىك بولىدۇ. دېمەك، ئەفرائىم بىر تەرەپتىن ئەسلى ئۆزى ئالدىدىن ھەيدىۋەتكەن بۇتپەرەس قانائانلىقلارغا ئوخشاپ قالغان؛ يەنە بىر تەرەپتىن ئۇ «ياقۇپ»نىڭ ئەسلىدىكى «ئالدامچى» خاراكتېرىدا بولۇپ، ھېچ ئۆزگەرتىلمىگەندۇر.
125 «گۇناھىي قەبىھلىك» ــ دېمەك، مەندە «قەبىھلىكلەر بار، بىراق ئېغىر ئەمەس، «گۇناھ ئەمەس»» دېگەن كۆلكىلىك گەپ. «مەن ئانچە يامان ئادەم ئەمەسمەن» دەيدىغان پوزىتسىيىلەر بۈگۈنگىچە قەدەر ھەممىمىزگە تونۇشتۇر.

مەن سېنى يەنە «كەپىلەر ھېيتى»دىكىدەك[126] چېدىرلاردا تۇرغۇزىمەن![127]

پەيغەمبەرلەرنىڭ ئەھمىيىتى

10 «مەن پەيغەمبەرلەرگە سۆز قىلغانمەن،
ئالامەت كۆرۈنۈشلەرنى كۆپەيتكەنمەن،
شۇنداقلا پەيغەمبەرلەر ئارقىلىق تەمسىللەرنى كۆرسەتكەنمەن.
11 گىلېئاد قەبىھمۇ؟ ئۇلار بەرھەق پەقەت يارىماسلاردۇر![128]
ئۇلار گىلگالدا تورپاقلارنى قۇربانلىق قىلىدۇ؛
ئۇلارنىڭ قۇربانگاھلىرى دەرۋەقە ئېتىز قىرلىرىدىكى تاش دۆۋىلىرىدەك كۆپتۇر![129]
12 (ياقۇپ سۇرىيەگە قېچىپ كەتتى،
شۇ يەردە ئىسرائىل خوتۇن ئېلىش ئۈچۈن ئىشلىگەن؛
بەرھەق، خوتۇن ئېلىش ئۈچۈن ئۇ قويلارنى باققانىدى).
13 پەرۋەردىگار يەنە پەيغەمبەر ئارقىلىق ئىسرائىلنى مىسىردىن چىقىرىپ قۇتقۇزغان،

126 ئىبرانىي تىلىدا «ھېيتتىكى كۈنلەردىكىدەك». «چېدىرلاردا تۇرۇش» تىلغا ئېلىنغاندىن كېيىن شۈبھىسىزكى، «كەپىلەر ھېيتى»نى كۆرسەتسە كېرەك.

127 ئىسرائىل «مىسىردىن چىقىش»تىكى مۇھىم ساۋاقلارنى ئۇنتۇغان. «كەپىلەر ھېيتى» («كەپە تىكىش ھېيتى»)دا ئىسرائىل يەتتە كۈن ئۆيدە ئەمەس، بەلكى چېدىرلاردا تۇرۇشى كېرەك ئىدى. ھېيتتىكى بۇ ئىش ئۇلارغا ئەسلىدىكى ئاجىز، كەمبەغەل باشلىنىشىنى ۋە «ئىنسان پەقەت نان بىلەنلا ياشىمايدۇ، بەلكى خۇدانىڭ ھەربىر سۆزىگە تايىنىپ ياشىشى كېرەك» دېگەن مۇھىم ساۋاق توغرۇلۇق ئەسلىتىشى كېرەك ئىدى.

128 مۇشۇ ئايەتتە «قەبىھ» ۋە «يارىماس» دېگەن سۆزلەر بىر-بىرىگە ئوخشايدىغان سۆزلەردۇر.

129 ھوشيا «گىلگال» («دۆۋە»، «دەستە»، دېگەن مەنىدە) دېگەن يەر نامى بىلەن سۆز ئويۇنى قىلىدۇ ــ ئۇلار ھەقىقەتەن ئىسمى-جىسمىغا لايىقتۇر ــ ھەممە يېرىدە كۆپلىگەن قۇربانگاھلىرىنىڭ بولۇشى بىلەن، گىلگال دەرۋەقە «ئېتىزدىكى تاش دۆۋىلەر»دەك بىر جاي، خالاس. ئايەتنىڭ باشقا خىل تەرجىلىرىمۇ بار.

پەيغەمبەر ئارقىلىق ئۇنىڭدىن خەۋەرمۇ ئالغان.[130]
14 ئەفرائىم خۇدانىڭ قەھرىنى ئىنتايىن قاتتىق قوزغىغان؛
ئۇنىڭ رەببى ئۇ تۆككەن قان قەرزىنى ئۇنىڭ گەدىنىگە ئارتىدۇ،
شەرمەندىلىك-ئاھانەتنى ئۆز بېشىغا قايتۇرىدۇ.

«مەن سېنى ھالاك قىلىمەن، ئى ئىسرائىل!» — ئاخىرقى ئاگاھلاندۇرۇش

13

1 بۇرۇن ئەفرائىم[131] سۆز قىلغاندا، كىشىلەر ھۆرمەتلەپ تىترەپ كېتەتتى؛
ئۇ ئىسرائىل قەبىلىلىرى ئارىسىدا كۆتۈرۈلگەن؛
بىراق ئۇ بائال ئارقىلىق گۇناھ قىلىپ ئۆلدى.
2 ئۇلار ھازىر گۇناھىنىڭ ئۈستىگە گۇناھ سادىر قىلماقتا!
ئۆزلىرىگە كۈمۈشلىرىدىن قۇيما مەبۇدلارنى،
ئۆز ئەقلى ئويلاپ چىققان بۇتلارنى ياسىدى؛
بۇلارنىڭ ھەممىسى ھۈنەرۋەنىنىڭ ئەجرى، خالاس؛

---

130 مۇشۇ ئىشلار (12-14-ئايەت) ئىسپاتلايدۇكى، ئەفرائىم ئەجدادى بولغان ياقۇپنى ھەددىدىن زىيادە ئىززەتلىگەن. ئۇلارنىڭ تەمەننا قويغان «بۈيۈك ئەجداد»ى ياقۇپنىڭ ئائىلىسىدىكىلىرى (ئىسرائىل) پەيغەمبەرسىز قالغان بولسا (دېمەك، ئۇلاردا خۇدانىڭ روھىنىڭ يېتەكچىلىكى بولمىغان بولسا) ئۇ چۆل-باياۋاندا يۈرۈۋاتقان ناھايىتى بىر «قاچقۇن» ياكى ھەتتا مىسىردىن چىقمىغان بىر «ئىشلەمچى» بولاتتى، خالاس. ئۇ ھەرگىز ئۇلۇغ بىر ئەل بولۇپ چىقمايتتى. بىراق ھازىرقى ئىسرائىل (بولۇپمۇ ئەفرائىم قەبىلىسى) خۇدا ئەۋەتكەن پەيغەمبەرلەر (ئاموس، ھوشىيا, يەشايا، مىكاھ)نى رەت قىلىپ، خۇدانى ئىنتايىن غەزەپلەندۈردۇ. ئىسرائىلنىڭ مەۋجۇدلۇقى ۋە ھاياتىنىڭ ھەر جەھەتلىرى ئۇلارنىڭ خۇدا بىلەن بولغان روھىي مۇناسىۋىتىگە باغلىق ئىدى. ئىسرائىلنىڭ پەيغەمبەرلىرى بۇ ئىشنى خەلقنىڭ كۆز ئالدىدا كۆرسىتىدۇ؛ پەيغەمبەرلەرنى سەل چاغلاش خۇدانىڭ ئۆزىنى سەل چاغلىغان بىلەن باراۋەردۇر.
ياقۇپ ئۆزى ئاخىرىدا پەيغەمبەر بولغان، ئەلۋەتتە («يار.» 48-49-بابلارنى كۆرۈڭ).

131 «ئەفرائىم» — قەبىلىنىڭ ئەجدادى بولغان ئەفرائىمنى ئەمەس، بەلكى قەبىلىنىڭ ئاۋۋالقى تارىخىنى كۆرسىتىدۇ. مۇسا پەيغەمبەردىن كېيىن، ئىسرائىلغا يېتەكلىگۈچى بولغان يەشۇ پەيغەمبەر ئەفرائىملىق ئىدى.

بۇ كىشىلەر توغرۇلۇق: «ھەي، ئىنسان قۇربانلىقىنى قىلغۇچىلار، موزايلارنى
سۆيۈپ قويۇڭلار!» دېيىلىدۇ.[132]

3 شۇڭا ئۇلار سەھەردىكى بىر پارچە بۇلۇتتەك،
تېزدىن غايىپ بولىدىغان تاڭ سەھەردىكى شەبنەمدەك،
خاماندىن قارا قۇيۇندا ئۇچقان پاخالدەك،
تۈڭلۈكتىن چىققان ئىس-تۈتەكتەك تېزدىن يوقاپ كېتىدۇ.

4 بىراق مىسىر زېمىنىدىن تارتىپ مەن پەرۋەردىگار سېنىڭ خۇدايىڭ
بولغانمەن؛
سەن مەندىن باشقا ھېچ ئىلاھنى بىلمەيدىغان بولىسەن؛
مەندىن باشقا قۇتقۇزغۇچى يوقتۇر.

5 مەن چۆل-باياۋاندا، قۇرغاقچىلىقنىڭ زېمىنىدا سەن بىلەن تونۇشتۇم؛

6 ئۇلار ئوزۇقلاندۇرۇلۇپ، تويۇنغان،
تويۇنغاندىن كېيىن كۆڭلىدە تەكەببۇرلىشىپ كەتكەن؛
شۇڭا ئۇلار مېنى ئۇنتۇغان.

7 ئەمدى مەن ئۇلارغا شىردەك بولىمەن؛
يىلپىزدەك ئۇلارنى يول بويىدا پايلاپ كۈتىمەن؛

8 كۈچۈكلىرىدىن مەھرۇم بولغان ئېيىقتەك مەن ئۇلارغا ئۇچراپ،
يۈرەك چاۋىسىنى تىتىۋېتىمەن؛
ئۇلارنى چىشى شىردەك نەق مەيداندا يەۋېتىمەن؛
دالادىكى ھايۋانلار ئۇلارنى يىرتىۋېتىدۇ.

9 سېنىڭ ھالاكىتىڭ، ئى ئىسرائىل، دەل ماڭا قارشى چىققانلىقىڭ،
يەنى ياردەمچىڭگە قارشى چىققانلىقىڭدىن ئىبارەتتۇر.

10 ئەمدى بارلىق شەھەرلىرىڭدە ساڭا قۇتقۇزغۇچى بولىدىغان پادىشاھىڭ
قېنى؟

---

132 باشقا بىر تەرجىمىسى: «ئۇ كىشىلەر توغرۇلۇق: «مانا، قۇربانلىق قىلغۇچى ئادەملەر موزايلارنى سۆيۈپ قويۇۋاتىدۇ!» — دېيىلىدۇ» — ياكى باشقىلار. بىراق ئىبرانىي تىلىنى چۈشىنىش تەس بولغىنى بىلەن، تىلشۇناسلارنىڭ يېقىنقى تەتقىقاتلىرى بويىچە، بۇ ئايەت دەرۋەقە «ئىنسان قۇربانلىقى»نى كۆرستىشى مۇمكىن.

سېنىڭ سوراقچى-ھاكىملىرىڭ قېنى؟
سەن بۇلار توغرۇلۇق: «ماڭا پادىشاھ ۋە شاھزادىلارنى تەقدىم قىلغايسەن!»
دەپ تىلىگەن ئەمەسمۇ؟ ــ

11 مەن غەزىپىم بىلەن ساڭا پادىشاھنى تەقدىم قىلغانمەن،
ئەمدى ئۇنى غەزىپىم بىلەن ئېلىپ تاشلىدىم[133].

12 ئەفرائىمنىڭ قەبىھلىكى چىڭ ئوراپ-قاچىلانغان؛
ئۇنىڭ گۇناھى جۇغلىنىپ ساقلانغان؛[134]
13 تولغاق باسقان ئايالنىڭ ئازابلىرى ئۇنىڭغا چۈشىدۇ؛
ئۇ ئەقىلسىز بىر ئوغۇلدۇر؛
چۈنكى بالىياتقۇنىڭ ئاغزى ئېچىلغاندا، ئۇ ھازىر بولمىغان[135]!
14 مەن بەدەل تۆلەپ ئۇلارنى تەھتىسارانىڭ[136] كۈچىدىن قۇتقۇلدۇرىمەن؛
ئۇلارغا ھەمجەمەت بولۇپ ئۆلۈمدىن قۇتقۇزىمەن؛
ئەي، ئۆلۈم، سېنىڭ ۋابالىرىڭ قېنى؟!
ئەي، تەھتىسارا، سېنىڭ ھالاكەتلىرىڭ قېنى؟!
مەن بۇنىڭدىن پۇشايمان قىلمايمەن![137]

---

133 ئىسرائىل قانائان زېمىنىنى ئىگىلىۋالغاندىن تارتىپ، خۇدا ئۇلارغا يېتەكچىلىك ۋە سوتچىلىق قىلىدىغان «باتۇر ھاكىملار» ياكى «سوتچى-قۇتقۇزغۇچى» دېگەن ئىخلاسمەن باتۇرلارنى ئايرىم-ئايرىم تەمىنلەپ بەرگەنىدى. ئىسرائىل خۇدانىڭ بۇ «ئايرىم-ئايرىم تەقسىماتى»دىن نارازى بولۇپ، سامۇئىل پەيغەمبەرنىڭ دەۋرىدە خۇدادىن پادىشاھ («مۇقىم» سۇلالە تۈزۈمى) تىكلەشنى تىلىگەن. خۇدا سامۇئىل پەيغەمبەر ئارقىلىق ئۇلارنىڭ تەلىپىنى: «ماڭا ئىشەنمەسلىككە باراۋەر» دەپ نارازىلىقىنى كۆرسىتىپ، ئاندىن ئاخىرىدا ئىسرائىلنىڭ بىرىنچى پادىشاھى سائۇلنى تىكلىگەن («1سام.» 8-12-بابلار)

134 دېمەك، ئۇنىڭ بارلىق قەبىھلىك-گۇناھلىرى خۇدانىڭ جازالىشى ئۈچۈن ئوبدان ساقلانماقتا.

135 ياكى «ئۇ چىقمايدۇ!».

136 «تەھتىسارا» ــ ئۆلگەنلەرنىڭ روھلىرى بارىدىغان جاي.

137 ئالىملار بۇ ئايەت ئۈستىدە ئىككى خىل پىكىردە. بەزىلەر مۇنداق تەرجىمە قىلىدۇ: ــ «مەن ئۇلارنى تەھتىسارانىڭ كۈچىدىن قۇتقۇلدۇرامدىمەن؟ مەن ئۇلارنى ئۆلۈمدىن قۇتقۇزامدىمەن؟ ئەي، ئۆلۈم، ۋابالىرىڭنى چىقار! ئەي، تەھتىسارا، ھالاكەتلىرىڭنى چىقار! مەن ئۇلارغا (ئىسرائىلغا) ھېچ رەھىم قىلمايمەن». بۇ تەرجىمە ئالدى-كەينىدىكى ئايەتلەرگە ماسلاشقان بولىسىمۇ، بىز

15 ئەفرائىم قېرىنداشلىرى ئارىسىدا «مېۋىلىك» بولسىمۇ[138]،
شەرقتىن بىر شامال چىقىدۇ،
يەنى پەرۋەردىگارنىڭ چۆل-باياۋاندىن چىققان بىر شاملى كېلىدۇ؛
ئەفرائىمنىڭ بۇلىقى قۇرۇپ كېتىدۇ، ئۇنىڭ سۇ بېشى قاغجىراپ كېتىدۇ[139]؛
ئۇ شامال خەزىنىسىدىكى بارلىق نەپىس قاچا-قۇچىلارنى بۇلاڭ-تالاڭ قىلىدۇ.
16 سامارىيەنىڭ ئۆز گۇناھى ئۆز زىممىسىگە قويۇلىدۇ؛
چۈنكى ئۇ ئۆز خۇداسىغا بويىنىنى قاتتىق قىلغان؛
ئۇلار قىلىچ بىلەن يىقىلىدۇ،
بوۋاقلىرى پارە-پارە قىلىپ چېقىۋېتىلىدۇ،
ھامىلىدار ئاياللىرى يېرىۋېتىلىدۇ.

يۇقىرىقى تەرجىمىگە قايىلمىز. چۈنكى: (1) ئىبرانىي تىلىدا ئايەتنىڭ بىرىنچى جۈملىسىدە سوئال يۈكلىمىسى يوق، ئۇ ئاددىي بىر «بايان جۈملە». (2) خۇدا ھوشيا پەيغەمبەر ئارقىلىق بەرگەن بىرنەچچە بېشارەتلەردە، ئىسرائىلغا بولغان قاتتىق ئەيىبنى يەتكۈزۈشى بىلەن تەڭ كۈتۈلمىگەن يەردىن ئىسرائىلغا چوڭ ئۈمىدلەرنىمۇ كۆرسىتىدۇ (مەسىلەن، 1:9-10، 8:11)؛ (3) ئىنجىلدا روسۇل پاۋلۇس بۇ ئايەتلەرنى شۇنداق چۈشەندۈرۈپ بېرىدۇ («1كور.» 15:55-56، «ۋەھ.» 13:20-14نى كۆرۈڭ)؛ (4) تېكىستنىڭ ئىككىنچى قىسمىنىڭ تەرجىمىسى: «مەن (ئۆزۈم) ساڭا ھالاكەت بولىمەن، ئى تەھتىسارا!... ساڭا ۋابا بولىمەن، ئى ئۆلۈم! مەن سىلەرگە ھېچ رەھىم قىلمايمەن» بولۇش ئېھتىمالغا بەك يېقىن.

يەنە مۇمكىنچىلىكى باركى، ئايەتنىڭ ئەڭ ئاخىرقى قىسمى: «مەن ئۆزۈمنى ھېچ ئايىمايمەن!» دېگەن مەنىدە بولىدۇ ــ دېمەك، خۇدا ئىسرائىلنى قۇتقۇزۇش ئۈچۈن ھەرقانداق بەدەل تۆلەشكە تەيياردۇر.

138 «ئەفرائىم» دېگەن ئىسمىنىڭ ئۆزى «مېۋىلىك» دېگەن مەنىدە. مۇشۇ ئايەتتىكى «مېۋە» پەرزەنتلەرنى كۆرسىتىدۇ، ئەلۋەتتە (14-ئايەتنىمۇ كۆرۈڭ). «خەزىنىدىكى نەپىس قاچا-قۇچىلار» بولسا ئەفرائىمدىكى «كېلىشكەن چوكان-قىزلار»نى كۆرسىتىشىمۇ مۇمكىن (16-ئايەتنىمۇ كۆرۈڭ).

139 «شەرقتىن بىر شامال». پەلەستىنگە نىسبەتەن ئەڭ دەھشەتلىك شامال شەرق شامىلىدۇر. ئۇلارنى نابۇت قىلىدىغان ئاسۇرىيە قوشۇنى دەرۋەقە شەرقتىن كېلىدۇ.

ئىسرائىلنىڭ كەلگۈسىدە تووۋا قىلىشى، قۇتقۇزۇلۇپ ئەسلىگە كەلتۈرۈلۈشى

14

1 ئى ئىسرائىل، پەرۋەردىگار خۇدايىڭنىڭ يېنىغا ئىتتىكلىك بىلەن قايتىپ كەل!
چۈنكى ئۆز قەبىھلىكىڭ بىلەن پۈتلىشىپ يىقىلغانسەن.
2 ئۆزۈڭلار بىلەن بىللە سۆزلەرنى ئېپكېلىڭلار،
پەرۋەردىگارنىڭ يېنىغا قايتىڭلار؛
ئۇنىڭغا: ــ «بارلىق قەبىھلىكنى كەچۈرگەيسەن،
شاپائەت بىلەن بىزنى قوبۇل قىلغايسەن،
شۇنىڭ بىلەن بىز ساڭا لەۋلىرىمىزدىكى «بۇقا قۇربانلىقلار»نى تۇتىمىز[140]
ــ دەڭلار.
3 ــ «ئاسۇرىيە بىزنى قۇتقۇزمايدۇ،
ئاتلارغا مىنمەيمىز؛
بىز ھەرگىز ئۆز قولىمىز ياسىغىنىغا: ــ «خۇدايىمىز!» دېمەيمىز؛
چۈنكى سەندىنلا يېتىم-يېسىرلار رەھىم-شەپقەت تاپىدۇ»[141].

4 ــ مەن ئۇلارنى «ئارقىغا چېكىنىشلىرى»دىن ساقايتىمەن،
مەن ئۇلارنى چىن كۆڭلۈمدىن خالاپ سۆيىمەن؛
چۈنكى مېنىڭ غەزىپىم ئۇنىڭدىن ياندى.
5 مەن ئىسرائىلغا شەبنەمدەك بولىمەن؛
ئۇ نىلۇپەردەك بەرق ئۇرىدۇ،
يىلتىزلىرى لىۋان كېدىر دەرىخىدەك يىلتىز تارتىدۇ؛

140 «بۇقا قۇربانلىقلار» خۇداغا ئاتاپ بېغىشلىنىدىغان «كۆيدۈرمە قۇربانلىق»لار ئىچىدە ئەڭ قىممەتلىك قۇربانلىق ئىدى. مۇشۇ يەردە كۆچمە مەنىدە ئىشلىتىلگەن، ئەلۋەتتە. ئۇ «لەۋلىرىمىزدىكى مول ئىبادەت-مەدھىيە»نى كۆرسىتىدۇ. باشقا بىرخىل تەرجىمىسى: «لەۋلىرىمىزدىكى مېۋىنى تۇتىمىز».
141 بۇ سۆز ھوشىيانىڭ باللىرىنىڭ ئۆز دادىسى بىلەن بولغان كەچۈرمىشىنى ئەكس ئەتتۈرگەن بولىدۇ.

6 ئۇنىڭ بىخلىرى شاخلاپ يېيىلىدۇ،
ئۇنىڭ گۈزەللىكى زەيتۇن دەرىخىدەك،
پۇرىقى لىۋان كېدىرىنىڭكىدەك بولىدۇ.
7 خەلق قايتىپ كېلىپ، ئۇنىڭ سايىسى ئاستىدا ئولتۇرىدۇ؛
ئۇلار زىرائەتلەردەك ياشنايدۇ،
ئۈزۈم تېلىدەك چېچەكلەيدۇ؛
لىۋاننىڭ شارابلىرى ئاغزىدا قالغاندەك، ئىسىدە شىرىن قالىدۇ[142].
8 ئەفرائىم: «مېنىڭ بۇتلار بىلەن يەنە نېمە كارىم!» ــ دەيدىغان بولىدۇ.[143]
«مەن ئۇنىڭغا جاۋاب بېرىمەن، ئۇنىڭدىن خەۋەر ئالىمەن!»
«مەن ياپيېشىل بىر قارىغايدۇرمەن»؛
«سېنىڭ مېۋەڭ مەندىندۇر!»
9 كىم دانا بولۇپ، بۇ ئىشلارنى چۈشىنەر؟ چېچەن بولۇپ، بۇلارنى بىلەر؟
چۈنكى پەرۋەردىگارنىڭ يوللىرى دۇرۇستۇر،
ھەققانىيلار ئۇلاردا ماڭىدۇ؛
بىراق ئىتائەتسىزلەر ئۇلاردا پۇتلىشىپ يىقىلىدۇ.

142 ئىبرانىي تىلىدا: «ئۇنىڭ ئەسلەتمىسى لىۋاندىكى شارابنىڭكىدەك بولىدۇ».
143 باشقا بىرخىل تەرجىمىسى: «ئۇ (خۇدا ئەفرائىمغا) «ئى ئەفرائىم، مېنىڭ بۇتلار بىلەن نېمە ئالاقەم بولسۇن!» ــ دەيدۇ».

قوشۇمچە سۆز

ئەمدى هوشىيا پەيغەمبەر بۈگۈن بىزگە نېمىلەرنى دەيدۇ؟ ئۇ ھېچ بولمىغاندا بىزگە تۆۋەندىكىلەرنى ئۇقتۇرىدۇ: –

(1) خۇدا بەزىلەر تەسەۋۋۇر قىلغاندەك بىزدىن تولىمۇ يىراق بولغان بىر سېھىرگەر ئەمەس. شۇنداقلا ئۇ ئۆزى بىزگە بېكىتكەن ئەركىنلىككە ياكى تاللاش ئىمكانىيەتلىرىمىزگە دەخلى قىلىپ بىزنى «ماشىنا ئادەملەر» قاتارىدا كونترول قىلىدىغان خۇدا ئەمەستۇر. ئەگەر بىز ئەركىنلىكلىرىمىزنى خاتا ياكى قالايمىقان ئىشلەتسەك، ئۇنداق ئىخلاسسىزلىق بىر ئادەمنى، نىكاھنى، ئائىلىنى ياكى ئەلنى ھالاكەتكە ئېلىپ بارىدۇ.

(2) خۇدا مېھىر-مۇھەببەتنى كۆرسىتىشتە ھېچ بىلگۈچىلەرنى، ھېچ سۆيۈلمىگەنلەرنى، سۆيۈملۈك بولمىغانلارنى، ئەرزىمەسلەرنى سۆيىدۇ؛ قىسقىسى، پۈتكۈل دۇنيادىكىلەرنى سۆيىدۇ؛ ئۇلارنى قۇتقۇزۇش ئۈچۈن ھەرقانداق بەدەل تۆلەشكە تەييار تۇرىدۇ.

(3) ئۇ ھەرگىزمۇ «ئۈچ بۇرجەكلىك مۇھەببەت»نىڭ بىر بۇرجىكى بولۇشقا ياكى «تۆت كۈنلۈك نىكاھ»قا رازى بولمايدۇ. ئۇنىڭ ئۈچۈن نىكاھ ياكى باشقا مۇناسىۋەت بولسۇن، تولۇق، سادىق، مەڭگۈلۈك مۇھەببەتتىن بولۇشى كېرەككى، ئۇنىڭدىن ئازراقمۇ كەم بولسا ھەرگىز رازى بولمايدۇ.

هوشىيانىڭ بېشارەتلىرى، ئىسرائىلنىڭ كېلەچىكى

(11:1) «ئىسرائىل باللىرى ۋە يەھۇدا باللىرى بىرگە يىغىلىدۇ، ئۆزلىرىگە بىرلا باشنى تىكلەيدۇ ۋە تۇرغان زېمىندىن چىقىدۇ؛ چۈنكى «يىزرەئەلنىڭ كۈنى» ئۇلۇغدۇر!»

بۇ سۆز ۋە باشقا بېشارەتلەرگە قارىغاندا، «ئىسرائىل» ۋە «يەھۇدا» ئاخىرقى زاماندا يەنە بىرلەشكەن بىرلا خەلق – «بىر باشلىق» خەلق، «قۇتقۇزغۇچى-مەسىھ»نىڭ يېتەكچىلىكىدە بولغان بىر خەلق بولىدۇ. ئەمەلىيەتتە «ئىسرائىل»

ياكى «ئەفرائىم»نىڭ يەھۇدا بىلەن بىرلەشتۈرۈلۈشى ئاللىقاچان باشلانغان. بىزنىڭچە بۇنىڭدا ئاز دېگەندىمۇ تۆت باسقۇچ بار: —

(1) ئاسۇرىيە ئىمپېرىيەسى تاجاۋۇز قىلغىنىدا بەزى ئىسرائىللار يەھۇدادىن پاناھ ئىزدىشى مۇمكىن ئىدى («2تار.» 15:8-15، 30-31 باب، 33:1-9)

(2) يەھۇدا بابىل ئىمپېرىيەسىگە تارقىتىلىپ سۈرگۈن قىلىنغىنىدا، شۈبھىسىزكى، (70 يىل ئىلگىرى ئاسۇرىيەگە سۈرگۈن قىلىنغان) ئىسرائىل قەبىلىلىرىدىكىلەر بىلەن ئۇچراشقان ۋە بىرلەشتۈرۈلگەن. بۇنىڭغا ئىسپات، يەھۇدىيلار سۈرگۈنلۈكتىن پەلەستىنگە قايتىپ كەلگەندىن كېيىن، ئۆزلىرىنى كۆپ قېتىم «ئىسرائىل» ۋە «ئون ئىككى قەبىلە» دەپ ئاتىغان (مەسىلەن، تەۋرات «1تار.» 9:1-3، «ئەزرا» 1-2-باب، 8:35، «نەھ.» 1:6، 7:7، 11:3 قاتارلىقلار).

(3) بىزنىڭچە 1-باب، 10-ئايەتتىكى بېشارەت (تۆۋەندىكى ئايەتلەرنى كۆرۈڭ) كەلگۈسىدىكى «جىسمانىي ئىسرائىل»نىڭ ئەمەلگە ئاشۇرۇلۇشى بولىدۇ. «جىسمانىي ئىسرائىل» دېگىنىمىز، خۇدا ئۇلارغا مىراس قىلغان قانائان زېمىنىدا كەلگۈسىدە تۇرىدىغان ئىسرائىل خەلقىنى كۆرسىتىدۇ. ئىسرائىلنىڭ قەبىلىلىرىدىن يوقاپ كەتكەن كۆپ كىشىلەرنىڭ زادى كىم ۋە قەيەردە ئىكەنلىكىنى ھېچكىم بىلمىگىنى بىلەن بىر خۇدا ئۇبدان بىلىدۇ.

(10:1) «بىراق ئىسرائىلنىڭ باللىرىنىڭ سانى دېڭىزدىكى ئۆلچىگىلى ياكى سانىغىلى بولمايدىغان قۇمدەك كۆپ بولىدۇ؛ «سىلەر مېنىڭ خەلقىم ئەمەسسىلەر» دېيىلگەن جايدا شۇ ئەمەلگە ئاشۇرۇلىدۇكى، ئۇلارغا: «سىلەر تىرىك تەڭرىنىڭ ئوغۇللىرى!» — دېيىلىدۇ».

روسۇل پاۋلۇس بۇ سۆزنىڭ مەسىھكە ئىشەنگەن «يات ئەللەر (يەھۇدىي ئەمەسلەر) بولغان بىزلەر»نى كۆرسىتىدىغانلىقىنىمۇ ئىنجىلدا ئېيتىدۇ: —

«شۇنىڭ بىلەن ئۆزىنىڭ رەھىم-شەپقىتىنىڭ نىشانى قىلغان، ئۆزى شان-شەرىپىگە مۇيەسسەر بولۇشقا ئالدىنئالا تەييارلىغان «قاچىلار»دا، يەنى ئۆزى يەھۇدىيلار ئارىسىدىنلا ئەمەس، بەلكى ئەللەر ئارىسىدىنمۇ چاقىرغان بىزلەردە شان-شەرىپىنىڭ چەكسىزلىكىنى نامايان قىلىش ئۈچۈن شۇنداق قىلىشنى خالىغان بولسا، بۇنىڭغا نېمە بولاتتى؟

بۇ خۇددى خۇدانىڭ ھوشىيا پەيغەمبەر ئارقىلىق ئېيتقىنىدەك: ــ
«ئەسلى خەلقىم ھېسابلانمىغان خەلقنى خەلقىم،
ئەسلى سۆيۈمىگەنلەرنى سۆيگەنلىرىم دەيمەن»؛
ۋە يەنە: ــ «بۇرۇن ئۇلارغا: «سىلەر مېنىڭ خەلقىم ئەمەسسىلەر» دېيىلگەن جايدا،
كەلگۈسىدە دەل شۇ جايدا ئۇلارغا «تىرىك خۇدانىڭ ئوغۇللىرى!» دېگەن نام بېرىلىدۇ».

(ئىنجىل، «رىملىقلارغا، 9-باب، 23-26 ئايەت)

شۇڭا «كىم دانا بولۇپ، بۇ ئىشلارنى چۈشىنەر؟ چىچەن بولۇپ، بۇلارنى بىلەر»... «ئۆزۈڭلار بىلەن بىللە سۆزلەرنى ئېپكېلىڭلار، پەرۋەردىگارنىڭ يېنىغا قايتىڭلار؛
ئۇنىڭغا: «بارلىق قەبىھلىكنى كەچۈرگەيسەن،
شاپائەت بىلەن بىزنى قوبۇل قىلغايسەن،... چۈنكى سەندىنلا يېتىم-يېسىرلەر رەھىم-شەپقەت تاپىدۇ» - دېيىشۈن!

شۇنىڭدەك خۇدا بىزگە: «مەن ئۇلارنى «ئارقىغا چېكىنىشلىرى»دىن ساقايتىمەن، مەن ئۇلارنى چىن كۆڭلۈمدىن خالاپ سۆيىمەن؛ چۈنكى مېنىڭ غەزىپىم ئۇنىڭدىن ياندى. مەن ئىسرائىلغا شەبنەمدەك بولىمەن؛

ئۇ نىلۇپەردەك بەرق ئۇرىدۇ، يىلتىزلىرى لىۋان كېدىر دەرىخىدەك يىلتىز تارتىدۇ؛ ئۇنىڭ بىخلىرى شاخلاپ يېيىلىدۇ، ئۇنىڭ گۈزەللىكى زەيتۇن دەرىخىدەك، پۇرىقى لىۋان كېدىرىنىڭكىدەك بولىدۇ» – دەيدۇ!
(14:9، 2-6).

ئامىن!